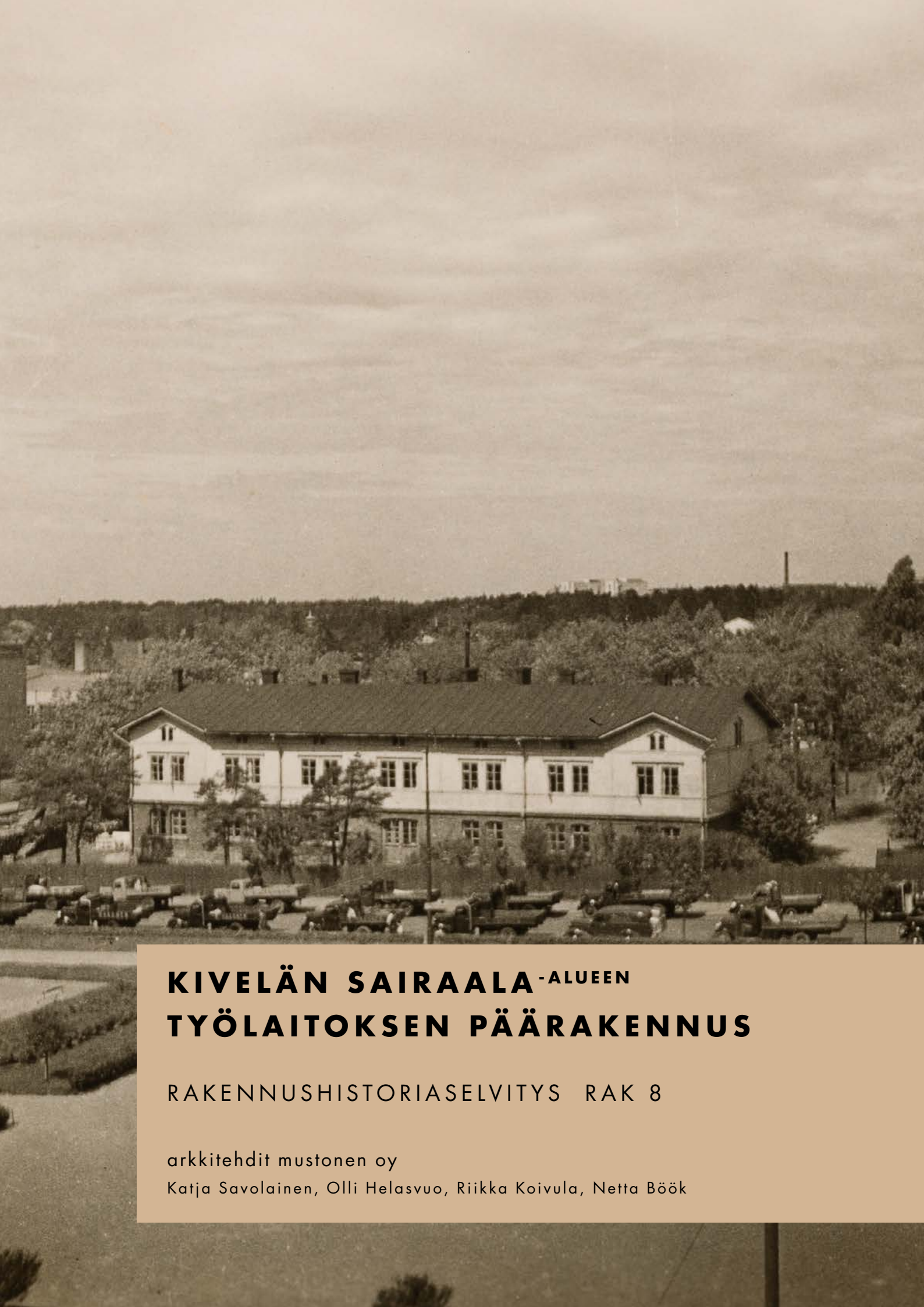

KIVELÄN SAIRAALA -ALUEEN TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS

RAKENNUSHISTORIASELVITYS RAK 8

arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuo, Riikka Koivula, Netta Böök

KIVELÄN SAIRAALA -ALUEEN

TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS

Sebastian Gripenberg 1889

RAKENNUSHISTORIASELVITYS RAK 8

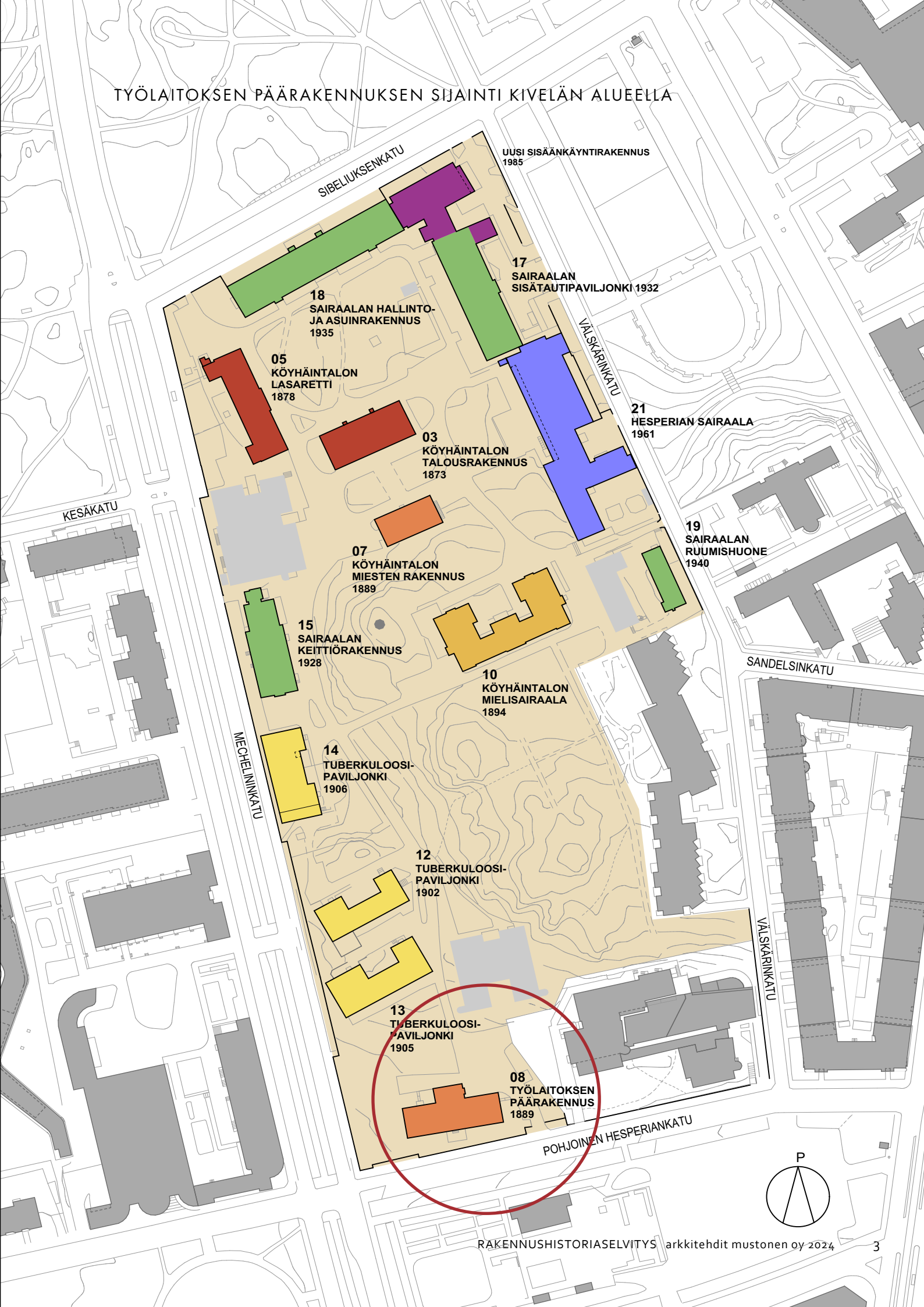
arkkitehdit mustonen oy

Katja Savolainen, Olli Helasvuori, Riikka Koivula, Netta Böök

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO	4
Selvityksen lähtökohdat	4
 1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN	6
1.1 Köyhäintalovaihe	6
1.2 Sairaalavaihe	9
1.3 Kivelän alue ja köyhäintalon työlaitoksen päärakennus	13
 2 TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUKSEN VAIHEET	16
2.1 Köyhäintalon työlaitoksen rakentuminen	17
2.2 Työlaitoksen päärakennus v.1889	18
2.3 Arkkitehti Sebastian Gripenberg	20
2.4 Merkittävät muutosvaiheet	21
 3 ULKOARKKITEHTUURI	22
3.1 Alkuperäinen ulkoarkkitehtuuri	22
3.2 Vanhat valokuvat	26
3.3. Julkisivumuutokset ja säilyneisyys	28
 4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI	32
4.1 Alkuperäinen pohjaratkaisu ja sisätilat	32
4.2 Sisätilamuutokset	34
4.3 Sisätilat ja säilyneisyys	36
4.4 Sisätilojen nykytilanne	40
 5 ARVOT JA ANALYYSI	54
 7 LÄHTEET	58

TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUKSEN SIJAINTI KIVELÄN ALUEELLA

UUSI SISÄÄNKÄYNTIRAKENNUS
1985

17 SAIRAALAN
SISÄTAUTIPAVILJONKI 1932

SIBELIUKSENKATU

18 SAIRAALAN HALLINTO-
JA ASUINRAKENNUS
1935

05 KÖYHÄINTALON
LASARETTI
1878

03 KÖYHÄINTALON
TALOUSRAKENNUS
1873

VALSÄRINKATU

21 HESPERIAN SAIRAALA
1961

KESÄKATU

07 KÖYHÄINTALON
MIESTEN RAKENNUS
1889

19 SAIRAALAN
RUUMISHUONE
1940

15 SAIRAALAN
KEITTIÖRAKENNUS
1928

10 KÖYHÄINTALON
MIELISAIRAALA
1894

MECHELININKATU

14 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1906

12 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1902

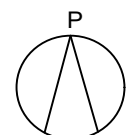
SANDELSINKATU

13 TUBERKULOOSI-
PAVILJONKI
1905

08 TYÖLAITOKSEN
PÄÄRAKENNUS
1889

VALSKÄINKATU

POHJOINEN HESPERIANKATU

SELVITYKSEN LÄHTÖKOHDAT

SELVITYKSEN KOHTEET

Selvitystyön kohteena on ollut Kivelän sairaala-alueen ennen 2000-lukua valmistunut rakennuskanta.

Erilliset selvitykset on laadittu seuraavista kohteista:

- Köyhäintalon päärakennus v. 1873 (Rak 03)
- Köyhäintalon Lasaretti v. 1878 (Rak 05)
- Työlaitoksen Miesten rakennus v. 1889 (Rak 07)
- Työlaitoksen päärakennus v. 1889 (Rak 08)
- Mielisairaalarakennus v. 1894 (Rak 10)
- Tuberkuloosipaviljongit v. 1902, 1905, 1906 (rak 12, 13 ja 14)
- Keittiörakennus v. 1928 (Rak 15)
- Sisätautiosasto sekä Hallinto- ja asuinrakennus v. 1932 ja 1935 (Rak 17 ja 18)
- Ruumishuone- ja kappelirakennus v. 1940 (Rak 19)
- Hesperian sairaala v. 1961 (Rak 21)

Asemakaava ja suojelu

Selvitystä laadittaessa vuonna 2024 Kivelän sairaala-alueen asemakaava oli peräisin 1990-luvulta. Selvitys on laadittu asemakaavoitustyön tarpeisiin. Kaikkia selvityksen rakennuksia koskien suojelumääräykset tulevat tarkentumaan. Kohteet ympäristöineen ovat merkittävä osa köyhäinhoidon ja sairaaloiden historiaa Helsingissä sekä rakennushistoriallisesti arvokkaita.

SELVITYSTYÖ JA SEN TEKIJÄT

Selvitystyö

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu Kivelän alueen ja sen rakennusten kaava- ja tarvesuunnittelua sekä päätöksentekoa varten. Selvitysten pääpaino on ollut rakennuksen säilyneisyyden, ominais-

piirteiden ja arvojen määrittämisessä. Tuberkuloosipaviljongeista (rak 12, 13 ja 14) tehty rakennushistoriaselvitys on muita tarkempi rakennusosien ajoituksen suhteen. Muiden rakennusten kohdalla rakennusosakohdainen ajoitus on tehty kevyemmin.

Tekijät

Rakennushistoriaselvityksen on laatinut riippumattomana konsulttityönä Arkkitehdit Mustonen Oy. Selvityksen tekoon ovat osallistuneet arkkitehdit Olli Heilasvuori, Katja Savolainen, Riikka Koivula, Netta Böök ja arkk. yo. Roope Mustonen.

Tilaaaja ja ohjausryhmä

Selvityksen on tilannut Helsingin kaupunki, maankäyttö- ja kaavoitusosaston sekä rakennetun ympäristön osastojen yhteistilauksena. Yhteyshenkilönä on ollut arkkitehti Karoliina Periäinen.

Selvitystyötä on ohjannut ohjausryhmä, johon kuuluvat Sakari Mentu (arkkitehti, Asemakaavoitus), Santeeri Nuotio (arkkitehti, Asemakaavoitus), Karoliina Periäinen (projektiarkkitehti, Tilat-palvelu), Oula Rahkonen (maisema-arkkitehti, Kaupunkitila- ja maisemasuunnittelu) ja Anne Salminen (tutkija, Helsingin kaupunginmuseo).

Lähdeaineisto

Tärkeimpinä lähteinä ovat olleet alkuperäiset ja varhaisten muutosvaiheiden piirustukset, joista vanhimmat löytyvät Helsingin kaupunginarkistosta ja uudemmat Helsingin rakennusvalvonnan ja Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkistoista. Vanhoja valokuvia on löytynyt erityisesti Helsingin kaupunginmuseon kokoelmista, joitain myös Museoviraston ja Arkkitehtuurimuseon kokoelmista. Kirjallisista lähteistä keskeinen on ollut *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia* vuodelta 1968.¹

¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al., 1968.

→ Kivelän sairaala-
alue ilmakuvas-
sa vuonna 1969, jol-
loin kaikki nyt sel-
vityksen alaisena
olevat rakennuk-
set oli rakennettu.
HKP

Viimeisimpien vuosikymmenten muutosvaiheet ovat paikoin jääneet dokumentoimatta. Näiden osalta tiedot selvityksessä ovat vajavaiset ja tilanne vaihtelee rakennuksittain.

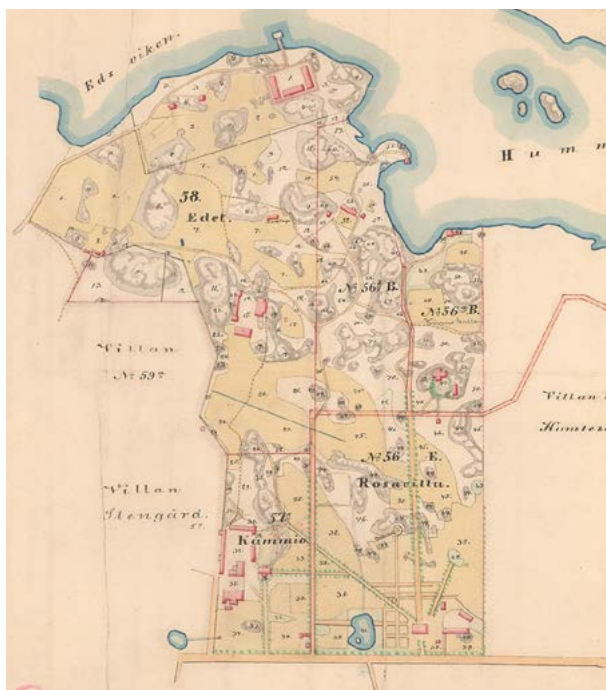
Tarvittavat lisäselvitykset

Nyt tehdyt rakennushistoriaselvitykset on tarkoitettu kaava-suunnittelua ja päätöksentekoa varten. Rakennushistoriaselvityksiä on täydennettävä tarvittaessa, kun rakennuksissa lähdetään suunnittelemaan laajempia korjaus- ja muutostöitä tai lupakynnyksen ylittäviä toimenpiteitä. Selvitysten tarkennusvaiheessa käydään, väritutkimuksia ja rakenneavauksia hyödyntäen, tarkemmin läpi julkisivujen ja sisätilojen sekä niiden rakennusosien ja pintamateriaalien säilyneisyys. Analyysiä ja arvotusta tarkennetaan tutkimusten perusteella.

1 KIVELÄN ALUEEN RAKENTUMINEN

Seuraavilla sivuilla esitetään tiivistelmä Kivelän sairaala-alueen rakentumisesta, jotta tässä selvityksessä käsiteltävä rakennus asettuu kontekstiinsa. Päälähteenä alueen rakentumisen historiasta on käytetty vuonna 1968 julkaistua *Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historiaa* ja Loci Maisema-arkkitehdit Oy:n laatimaa *Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitystä* vuodelta 2012.

Alueella on rakennuksia melkein kaikilta vuosikymmeniltä aina vuodesta 1873 alkaen, ja suunnittelijoina on toiminut useita eri arkkitehteja. Heidän piirtämänsä rakennukset heijastavat oman aikansa rakennustekniikkaa ja köyhäintalo- ja sairaalarakentamisen vaatimuksia mutta myös tuolloisia arkkitehtuurin tyylivirtauksia.

↑ Vuonna 1872 laadittuun karttaan on piirretty Edet-huvilan tontille punaisella Kivelän köyhäintalon ensimmäiset rakennukset. Vasemmassa alakulmassa on Kammion huvila. Karta öfver staden Helsingfors underlydande villorna Kammio, Edet... . C. Reuter. HKA.

1.1 KÖYHÄINTALOVAIHE

Vaivaistenhoidosta vastasivat alkuun seurakunnat, kun taas työkykyisille kerjäläisille ja irtolaisille valtio rakensi pakkotyölaitoksia. Köyhäinholitolainsäädäntöön työlaitokset ilmaantuivat vuonna 1817: seurakuntia kehoitettiin perustamaan työkykyisille avuntarvitsijoille työhuoneita käsityömaisen työntöön tukemiseksi. 1860-luvun katovuodet ja nälänhätä johtivat säädösten uudelleenarvioimiseen. Tässä vaiheessa myös Helsinkiin ryhdyttiin ajamaan ajanmukaista köyhäintaloa. Vuoden 1879 vaivaishoitoasetus selvensi, että kuntien oli huolehdittava niistä, joista ei kukaan huolehdi ja jotka eivät kykene työhön, mutta työkykyisten tuli tehdä avun vastineeksi työtä. Näin köyhäinhoidon tehtävät ymmärrettiin 1920-luvulle saakka.¹

KÖYHÄINHOITO HELSINGISSÄ

Helsingissä alkoi seurakunnallinen, järjestetty köyhäinhoito vuonna 1815. Köyhäintalo toimi keskustan tuntumassa Kruununhaassa, mutta hoidokkien määrän jatkuvasti kasvaessa uusi köyhäintalo todettiin jo 1830-luvulla välttämättömäksi.²

SIJOTUS KAUPUNGIN ULKOPUOLELLE

Oli pitkällisen prosessin tulosta, että köyhäintalo päättyi Kivelään, joka ei tuolloin ollut Helsingin kaupungin alueella. Maaseutusijainnilla nähtiin kyllä monia etuja: laitoksen rakentaminen ja ylläpito tulisivat edullisemmaksi, vaivaiset terveemmiksi ja tyytyväisemmiksi, ja kevyt työnteko pelloilla ja puutarhassa olisi monessa mielessä hyödyllistä. Köyhäintalon sijoittamisen kaupungin ulkopuolelle teki kuitenkin mahdolliseksi vasta vaivaishuollon ohjesäännön muutos 1870-luvun alussa. Sen myötä köyhäintalolle hankittiin Edesvikenin (Taivallahden) Edet-huvilan tontti n:o 10, joka sijaitsi Stengårdin eli Kivelän huvila-alueella kaupungin ulkopuolella.³

¹ Heikkilä-Kauppinen, 2017. s. 131; Pulma, 1994. s. 56.

² Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 193.

³ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16.

KÖYHÄINTALON RAKENTAMINEN

Köyhäntalon arkkitehdiksi valittiin Theodor Höijer, ja sen ensi vaihe valmistui 1873. Se oli ryhmä rakennuksia, mitä kuvastaakin köyhäntalon ruotsinkielinen nimitys *fattiggård*. Siihen kuuluivat talousrakennus, itäinen siipirakennus eli työlaitos, läntinen siipirakennus, lastenkoti, sauna-pesutupa sekä joukko kevytrakenteisia vajoja ja talleja. Niiden voidaan katsoa noudattaneen nk. *paviljonkijärjestelmää*, jossa periaatteena oli hajauttaa eri toiminnot ja osastot omiin rakennuksiinsa, paviljonkeihin, kuten ajan sairaalarakentamisessakin oli tapana. Yksikerroksiset paviljongit voitiin toteuttaa taloudellisesti kokonaan puusta, kaksikerroksisissa toinen kerros. Kivelässä rakennuksista muodostettiin suora kulmaista koordinaatistoa noudattavia pihvoja, jotka tyypillisesti aidattiin. Taustalla vaikutti näkemys, että vaivaiset olisi järkevää sijoittaa useampaan pieneen rakennukseen, jotta köyhäntalosta ei tulisi kasarmia. Hoitopaikkoja riitti 113:lle ja lastenkotipaikat mukaan lukien 149 hoidokille.⁴ Vaivaisten ja köyhien määrän jatkuvasti kasvaessa köyhäntaloon rakennettiin lisätiloja sitä mukaa kuin rahoitusta myönnettiin.

LASARETTI, SAIRAALA, LASTENKOTI

Köyhäinhoitoon kuului myös fyysisten ja psyykkisten vaivojen ja sairauksien hoito. Vuonna 1878 köyhäntaloon valmistui lasaretti parantumattomasti sairaiden köyhien hoitoa varten ja läntiseen siipirakennukseen kirkko. Vuonna 1882 päästiin suunnittelemaan kaivattu mielisairaala ja 1889 laajentamaan lastenkotia.⁵ Nekin sijoitettiin paviljonkimaisesti mutta lähelle toisiaan.

TYÖLAITOS

Oman rakennusryhmänsä muodosti työlaitos, joka perustettiin hädänalaisten joukon vain kasvaessa. Sen tehtävä oli tarjota työansioita työhön kykeneville, kuten vuoden 1879 asetus edellytti. Arkkitehti Sebastian Gripenbergin 100 hengelle suunnittelema työlaitos nousi 1889 tontin lounaisnurkkaan ja käsitti neljä rakennusta: päärakennuksen, työlaitoksen valvojan asuintalon aputoimintoihin, paja- ja vajarakennuksen sekä ulkokuoneen. Köyhäntalon pihapiiriin valmistui miesten rakennus Mattila.⁶

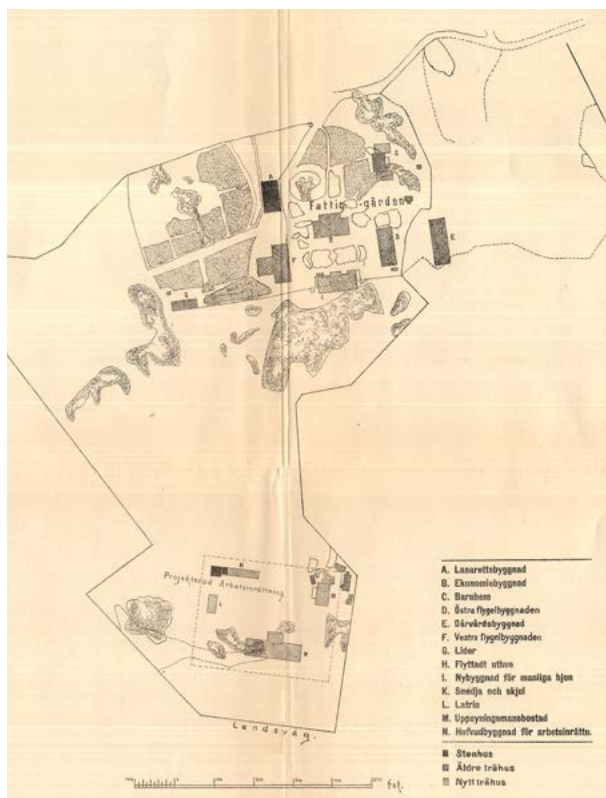
4 Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 16; Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 194–195.

5 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 195–197, 198–202.

6 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202–203.

↑ Helsingin kartassa vuodelta 1876 on esitetty köyhäntalo (fattiggård), kun taas tontin aiemmat rakennukset ovat kadonneet. Helsingin raja kulki vanhan Töölön kylän ja Meilahden välillä vuoteen 1906 asti. Plan af Helsingfors jemte omgifning, C. H. Nummelin 1876, HKA.

↑ Köyhäntalon asemapiirros vuodelta 1887. HKA.

↑ Köyhäntalon kirkko sijaitsi läntisessä siipirakennuksessa. Taustalla vasemmalta oikealle lasaretti, talousrakennus ja "Mattila". Eino Heinonen 1949. HKM.

SAIRAANHOIDON KASVAVAT TARPEET

Myös köyhien mielisairalapaikoista oli pula, johon pyrittiin vastaamaan rakentamalla 1894 suurempi ja modernimpi mielisairaala. Sen piirustukset laati aikansa pätevin sairaalasuunnittelija, arkkitehti Onni Törnqvist. Toinen akuutti rakennustarve koski köyhiä tuberkuloosipotilaita, joita varten Kivelään pystytettiin vuosina 1902–1906 kolme tuberkuloosipaviljonkia Theodor Höijerin piirustusten mukaan. Ne sijoitettiin köyhäntalon ja työlaitoksen väliselle alueelle. Vielä akuutimpaa oli ilmeisesti mielisairaiden hoitaminen, sillä paviljongit otettiin nopeasti käyttöön näiden hoitotiloina.⁷ Ongelma sai kestäväen ratkaisun vasta silloin, kun Laaksoon valmistui uusi keuhkotautisairaala vuoden 1929 lopulla.

KÖYHÄINTALOSTA SAIRAALAKSI

Vähitellen oli tultu tilanteeseen, jossa suurin osa köyhäntalon potilaspaikoista oli sairaanhoidon käytössä. Lisäksi potilaat olivat kyllä varattomia mutta eivät varsinaisia köyhäinhoidon huostaansa ottamia kunnanvaimaisia. Kun merkittävä osa rakennuksista arvioitiin huonokuntoisiksi 1908 eivätkä Kivelän alue ja tilat muutenkaan riittäneet kaikkiin toimintoihin, Kivelä osoitettiin vuodesta 1912 lähtien pelkästään sairaalakäyttöön.⁸ Köyhäntalo ja työlaitos siirtyivät niille 1906 valmistuneeseen kunnalliskotiin Helsingin Koskelaan ja lastenkoti Oulunkylään, sillä niiden ei katsottu vaativan yhtä keskeistä sijaintia kuin sairaalan.⁹

⁷ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 211–217.

⁸ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 215–216, 223.

⁹ Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21.

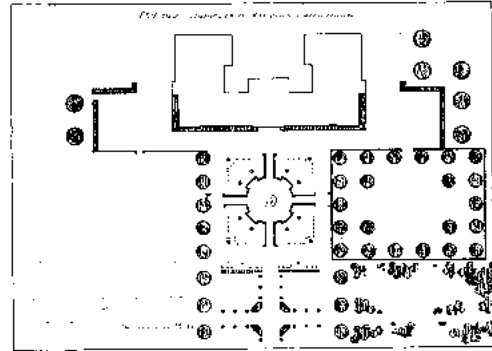
↑ Mikäli Kivelän köyhäntalon alue olisi järjestetty vuoden 1909 asemakaavan mukaisesti, yhteys merenrantaan olisi katkaistu ja Kivelän alue pilkottu tavalla, joka olisi suuresti hankaloittanut alueen kehittämistä sairaalana. Vuonna 1917 tontti kuitenkin palautettiin kokonaisuudeksi, ja sen itäreuna ulotettiin Välskärinkatuun. Kuvalähde: Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 221.

↑ Kivelän sairaalan alue ulottui vuonna 1913 Taivallahden rantaan, jonne kartassa on hahmoteltu suunnitteilla ollut uimahuone. Läntisen reunan alueesta rajasi pois 1920-luvun lopulla rakennettu Mechelininkatu. Karta öfver Stengårds sjukhus område, 13.6.1913. HKA.

↑ Uudet asuin- ja hallintorakennus ja sisätautipaviljonki vuoden 1935 ilmakuvassa. Veljekset Karhumäki. HKM.

↑ Kivelän mielisairaalan eteläpuolelle laadittu muotopuutarhasuunnitelma vuodelta 1926. Suomessakin alettiin 1920-luvulla kiinnittää huomiota hoitolaitosten ympäristöjen laatuun ja luonnonkauneuteen. Kivelän sairaalan puutarha oli vuodesta 1912 ollut sairaalan toimitsijan viljelyksessä, mutta vuonna 1920 kaupungin asemakaava-arkkitehti Birger Brunila sai tehdä ehdotuksen, miten puutarha järjestettäisiin sairaalan tarpeisiin, pääasiassa mielisairalarakennuksen eteläpuolelle. Ei ole varmuutta, onko ylläoleva piirustus Brunilan. (Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 21, 28, 39.) HKA.

1.2 SAIRAALAVAIHE

SAIRAALA 1920–1930-LUVUILLA

Ensimmäinen ajanjakso, jolloin Kivelää kehitettiin yksinomaan sairaalakäytön näkökulmasta, oli 1920-luvulta 1930-luvun loppuun. Suunnittelijana toimi kaupunginarkkitehti Gunnar Taucher. Alkuun valmistui kaupan kaivattu uusi keittiörakennus pesuloiheen ja saunoiheen 1928.

Ajanjakson alussa Kivelässä toimivat mielenterveys-, sisätauti- ja keuhkotautipotilaiden osasto, mutta vuonna 1929 alue päätettiin järjestää pääasiassa sisätautisairaala. Vain tiilinen mielisairaala jäi entiseen käyttöönsä.¹⁰ Laajasta rakennusohjelmasta toteutuivat 1930-luvulla sisätautipaviljonki ja hallinto- ja asuinrakennus sekä vuonna 1940 ruumishuone. Rakennetekniikan kehitys ja hissit mahdollistivat uudenlaiset, monikerroksiset *blokkisairaalat*, joissa toiminnot sijoitettiin päällekkäin pystyliikennetilojen varaan. Uudet sairaalarakennukset toteutettiin vuoden 1906 asemakaavan mukaisten katujen varteen alueen reunoille. Taivallahden rantaan rakennettiin sairaalalle uimahuone.¹¹

Mielisairaalan eteläpuolelle suunniteltiin 1920-luvulla asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan johdolla muoto- ja kävelypuutarha, joka toteutui ainakin osin, kuten vuoden 1943 ilmakuva osoittaa.¹²

↑ Kivelän sairaala vuoden 1943 ilmakuvassa. HKP.

¹⁰ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 236, 228, 240, 627–628.

¹¹ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 237.

¹² Loci Maisema-arkkitehdit Oy, 2012. s. 28.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1956 ilmakuvassa. Sen alalaidassa näkyvät Ypyöiden suunnittelemat asuintornit Pohjoisen Hesperiankadun varressa tontilla, joka oli erotettu sairaalan tontista vuonna 1941. HKP.

↑ Kivelän sairaala vuoden 1969 ilmakuvassa. HKP.

SAIRAALA 1950–1960-LUVUILLA

Sotien jälkeen sairaalaympäristöjä kehitettiin yhä suuremmiksi yksiköiksi. Tavoitteena olivat sairaanhoito-
piirikohtaiset keskussairaalat, mikä koski myös Kivelän sairaala-aluetta.

Vuonna 1951 kaupunki julisti kutsukilpailun Kivelän alueen uudelleenjärjestämiseksi. Voittajaksi valittiin arkkitehtien Ragnar Ypyän ja Martta Martikainen-Ypyän erittäin kokonaisvaltainen ehdotus. Vaikka sairaalasuunnitelmassa pyrittiin kokonaisratkaisuun, rakennukset toteutettiin yksittäisinä hankkeina, ja suunnitelmasta toteutui vain osia. Vuonna valmistui 1954 kaksi henkilökunnan asuintornia ja vuonna 1961 Hesperian sairaalan päärakennus. Ne sijoitettiin alueen reunalle, Pohjoisen Hesperiankadun ja Välskärinkadun varteen.¹³

↑ Pohjoisen Hesperiankadun asuintornit rakennettiin sairaalan hoitajille ja sairaalapulaisille. V. S. Salokangas, 1957. HKM.

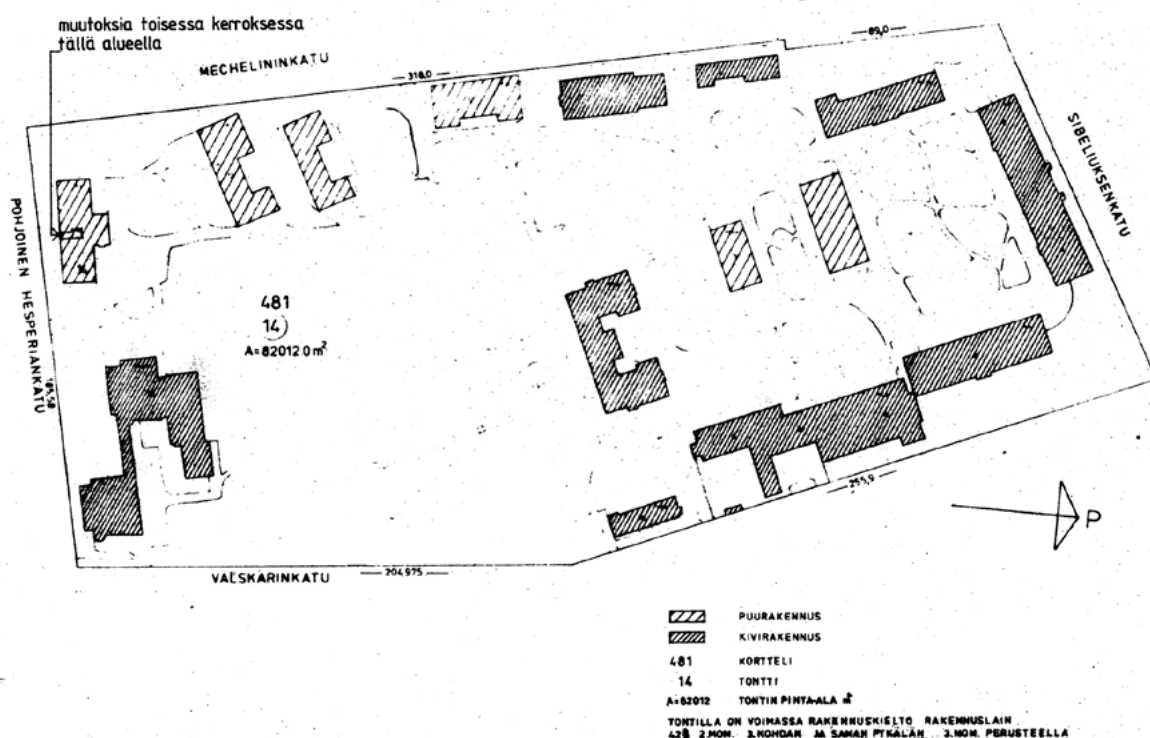
¹³ Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 631–634.

YHTEENVETO

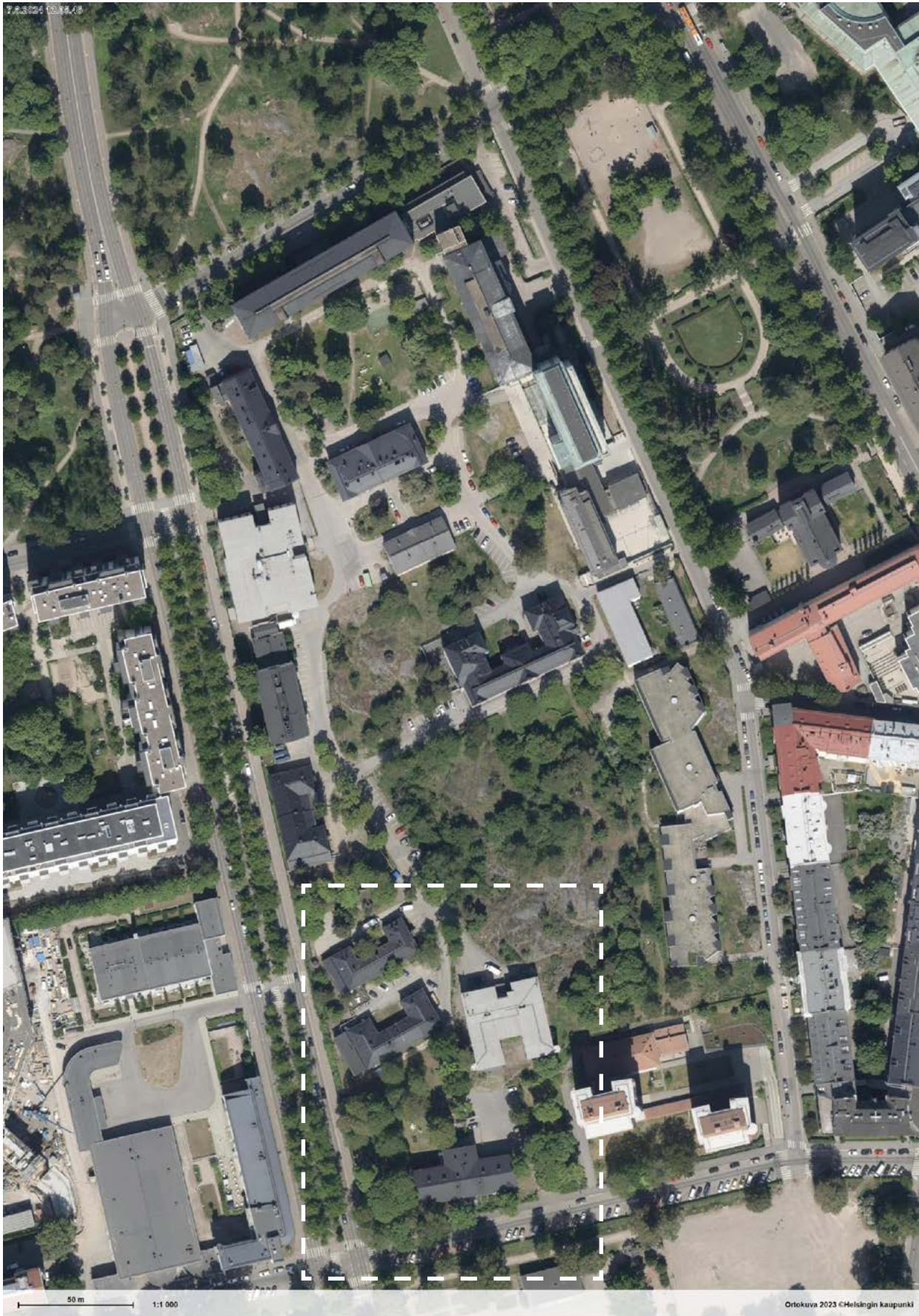
Kivelän sairaala-alueella on tutkitulla ajanjaksolla 1870-luvulta 1960-luvun alkuun tavoiteltu korkeatasoista arkkitehtuuria ja rakennettu laadukkaasti. Merkittävä osa rakennuksista on suunniteltu virkatyönä Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja kaupungin rakennuskonttorissa. Rakennusten joustavuus on sallinut niiden muuntelun vaihtuvien toimintojen mukaisesti, ja uudisrakentaminen ja laajennukset on toteutettu huolellisen suunnittelun pohjalta kokonaisuuteen harkitus-
ti sovittaen. Vaikka Kivelän sairaala-alueen koko ja rajat ovat muuttuneet 140 vuoden aikana kulloistenkin tarpeiden ja ihanteiden mukaan ja tonttia on 2000-luvun mittaan pienennetty, sen vanhimmat rakennetut osat ovat säästyneet. Ne ovat peräisin Kivelän köyhäintalovaiheesta, joka on olennaisesti vaikuttanut alueen muotoutumiseen. Köyhäintalovaihetta onkin pidettävä yhtä tärkeänä osana Kivelän sairaala-alueen historiaa kuin sairaalavaihetta.

↑ Vuonna 1961 valmistunut Hesperian sairaala Välskärinkadun varressa vuonna 1974. Volker von Bonin. HKM.

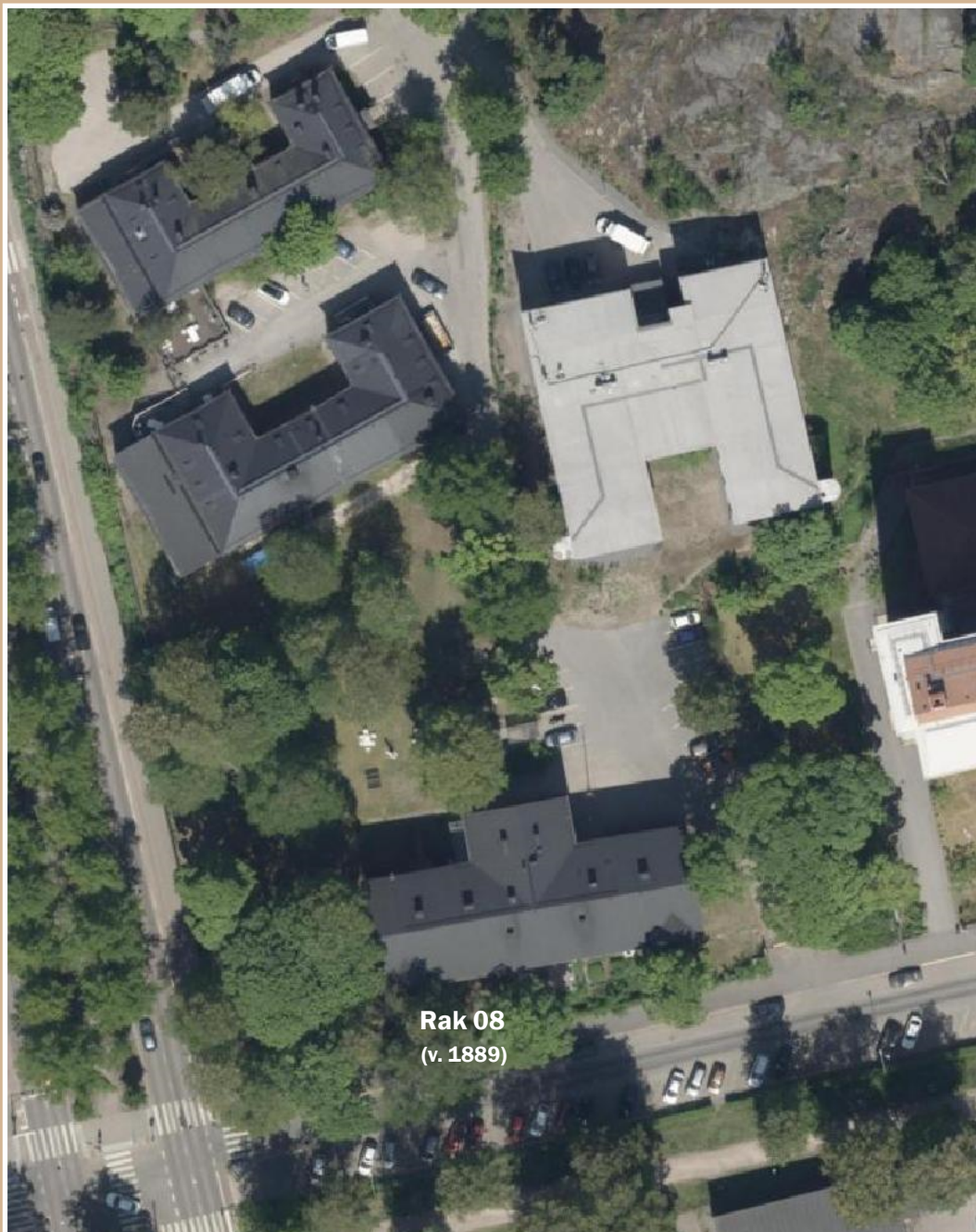

↑ Kivelän sairaalan asemapiirustus
22.12.1981. T. Pajunen, Helsingin kaupungin rakennusvirasto. HRVA

1.3 KIVELÄN ALUE JA KÖYHÄINTALON TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS

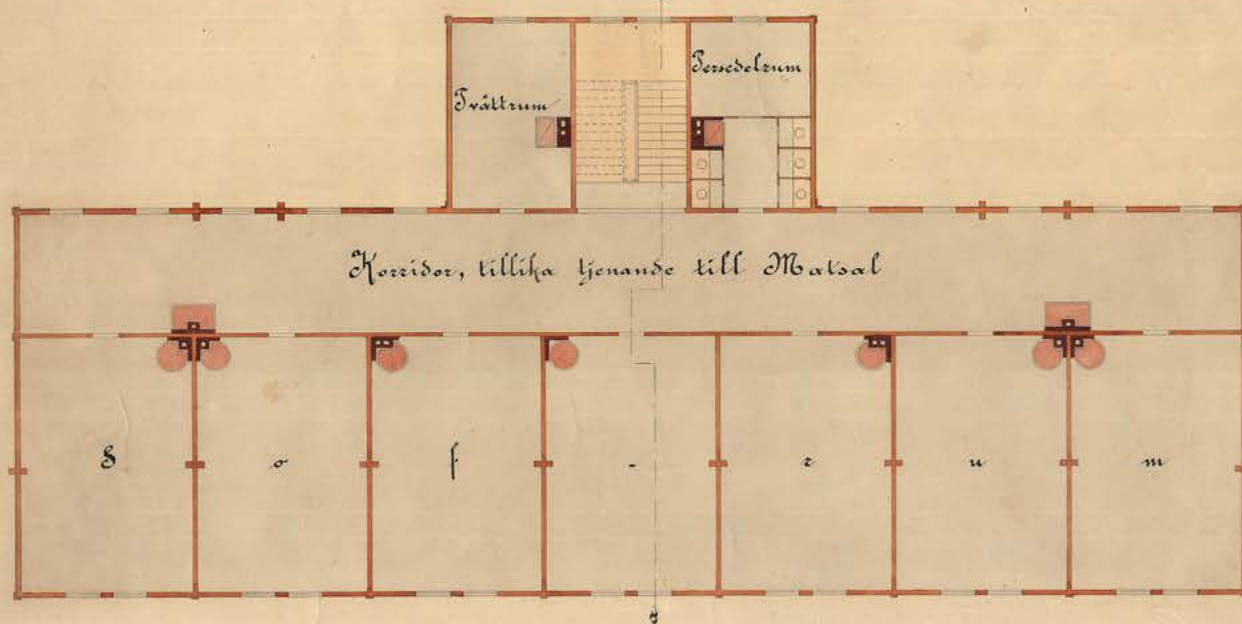
Köyhäintalon työlaitoksen päärakennus sijaitsee Kivelän alueen lounaiskulmassa, Mechelininkadun ja Pohjoisen Hesperiankadun risteyksessä. Rakennus valmistui vuonna 1889.

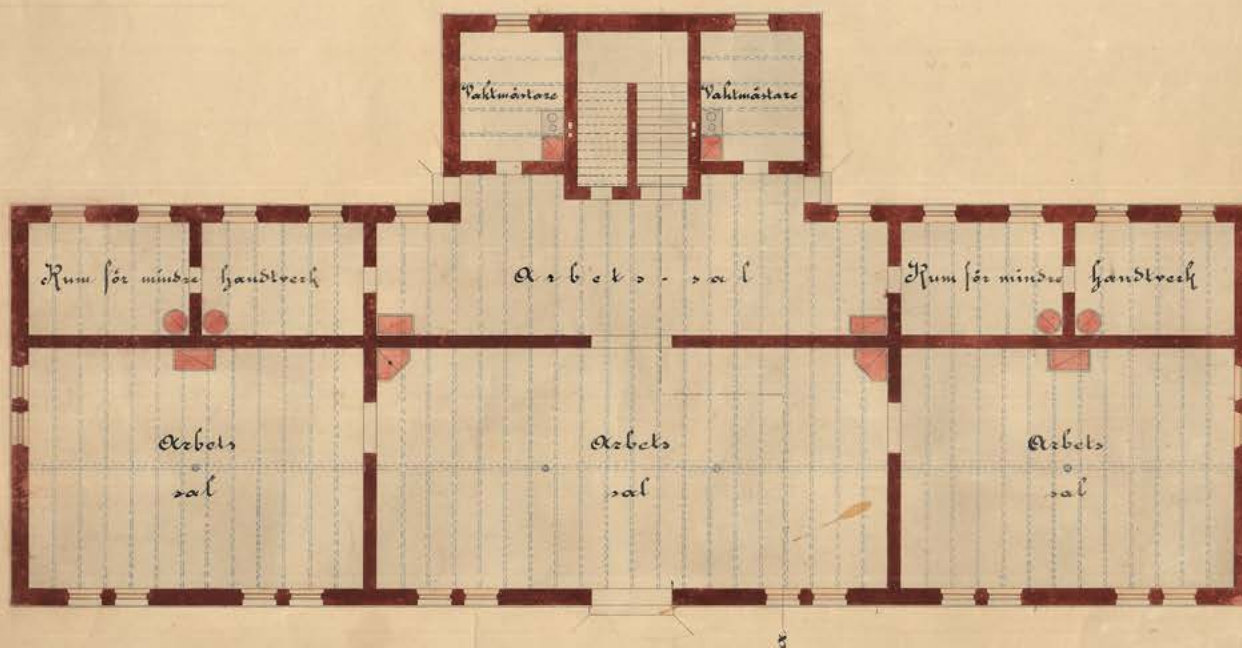
KIVELÄN ALUE JA TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS VUODEN 2023
ILMAKUVASSA

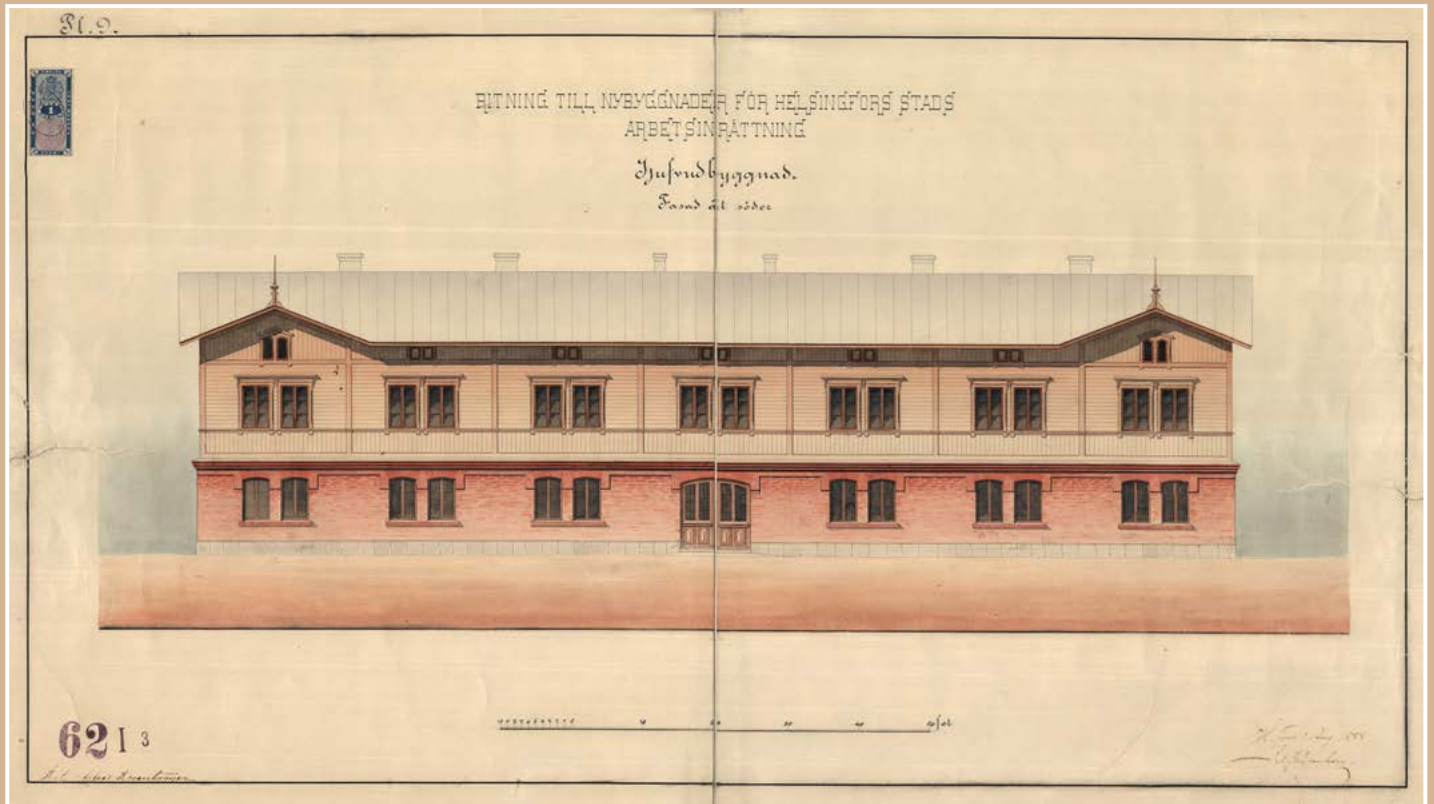
ILMAKUVA HELSINGIN KARTTAPALVELU

Plan af öfre våningen.

Plan af nedre våningen

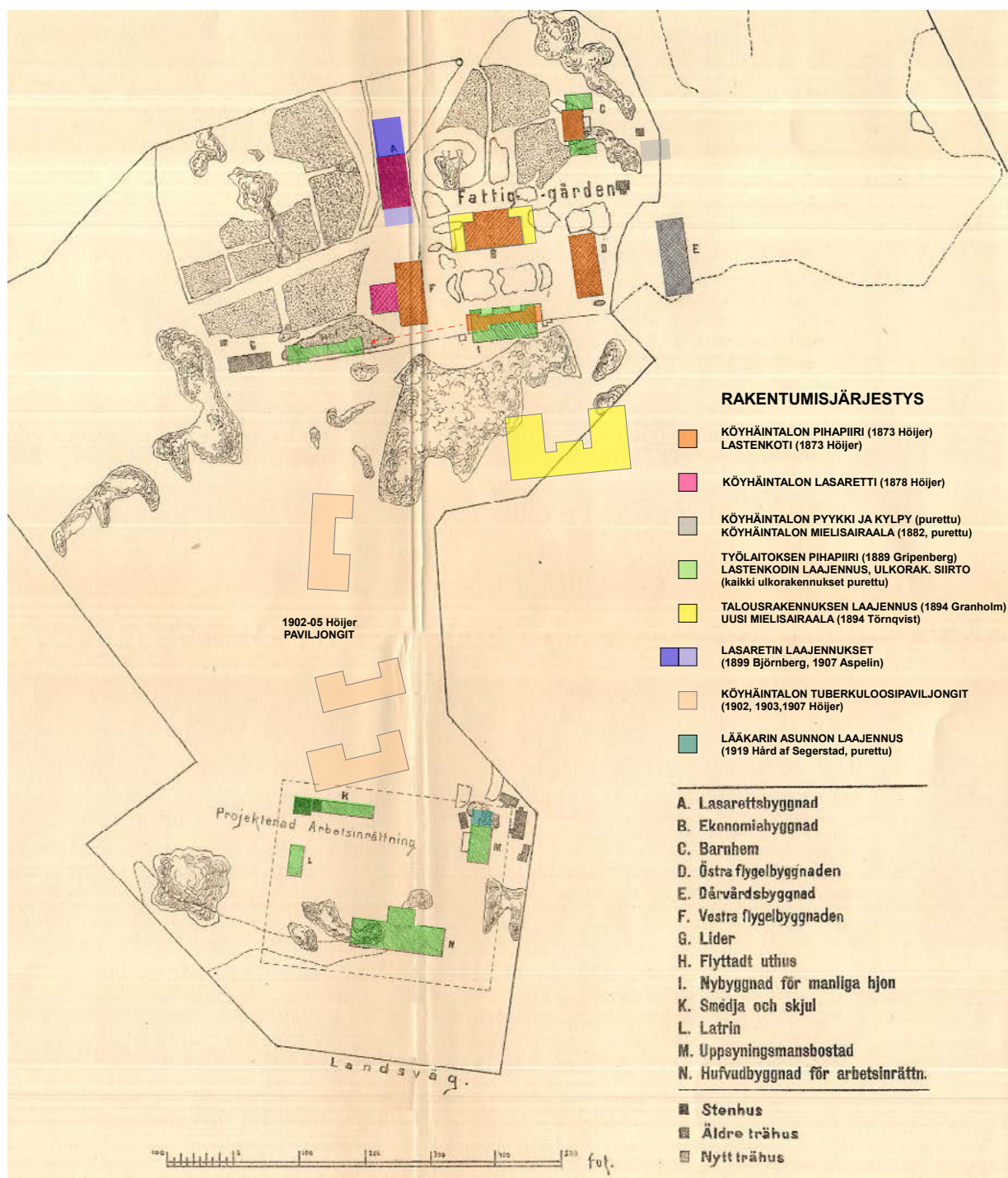
↑ Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäinen julkisivupiirustus etelään, allekirj. Seb. Gripenberg v. 1888. HKA

"Ritning till nybyggnader för Helsingfors stads arbetsinrättning. Huvudbyggnad."

← Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäiset pohjapiirustukset, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

"Ritning till nybyggnader för Helsingfors stads arbetsinrättning. Huvudbyggnaden."

2 TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUKSEN VAIHEET

↑ Köyhäintalo, väritetty ajoituskaavio. amoy 2024 Pohjakuvana asemapiirros vuodelta 1887.¹

1 Situationsplan öfver Helsingfors stads Fattig- och arbetsgårds område. HKA.

2.1 KÖYHÄINTALON TYÖLAITOKSEN RAKENTUMINEN

Kivelän köyhäintalon vaiheet on esitetty luvussa 1 Kivelän alueen rakentuminen. Köyhäintalon alkuvaiheet on kuvattu tarkemmin köyhäintalon päärakennuksen (Rak 3) rakennushistoriaselvityksen yhteydessä.

UUDEN TYÖLAITOKSEN RAKENTUMINEN JA SUUNNITTELU

Työlaitostyyppistä toimintaa oli ajettu sisään jo köyhäintalon ensimmäisessä vaiheessa, 1870-luvun alussa. Köyhäintalon miehet (fattighjonen) olivat muun muassa rakentaneet alueelle johtavan tien itse. Suunnitelmassa oli, että asukkaat edelleen myös jatkaisivat alueen ylläpitotöitä.¹

Köyhäintalon laajentuminen työlaitokseksi v. 1889

Köyhäinlaitoksen kehittämisessä otettiin seuraava askel 1880-luvun lopulla, kun tilanahtaus oli käynyt kohutuuttomaksi. Köyhäintaloa päätettiin paitsi laajentaa, myös liittää siihen erillinen työlaitoskokonaisuus. Suunnitelmista vastasi tässä vaiheessa Sebastian Gripenberg.

"Paitsi köyhäintalon laajennussuunnitelmaa oli valio-kunta saanut pohtiaksensa myös köyhäintaloon liitettäväksi aiotun työlaitoksen suunnittelun. -- Valtuuston myönteisen päätöksen mukaisesti aloitettiin rakennustyöt."²

Työlaitoksen päärakennus ja Miesten rakennus

Työlaitoksen päärakennus (N) sijoitettiin uuteen pihapiiriin, nykyisen Pohjoisen Hesperiankadun varteen. Miesten rakennus (I) jäi hieman etäämmälle, vanhan köyhäintalon pihapiiriin, mutta oli osa uutta työlaitosajattelua. Molemmat rakennukset valmistuivat samana vuonna 1889.

Laajennustarve oli kriittinen:

"Läheskään kaikki vaivaiset eivät voineet päästä työskentelemään vaikka olisivat pystyneetkin. Vain kesäkuukausina voitiin esim. kutoa kangasta, koska kangaspuut eivät mahtuneet muualle kuin ullakolle."³

Uudistusten myötä myös lastenkotia, joka sijaitsi omalla paviljonkinaan sisääntulopuiston laidalla, laajennettiin. Koska työskentelyyn puutalossa sisältyi oleellinen paloriski, melisairaiden lukitut kopit poistettiin ja tilalle tehtiin isompaa tilaa yhteisasumiseen pystyville potilaille.⁴ Köyhäintalon toimintoja jaoteltiin sukupuolen mukaan ja usein naiset ja miehet sijoitettiin eri rakennuksiin.

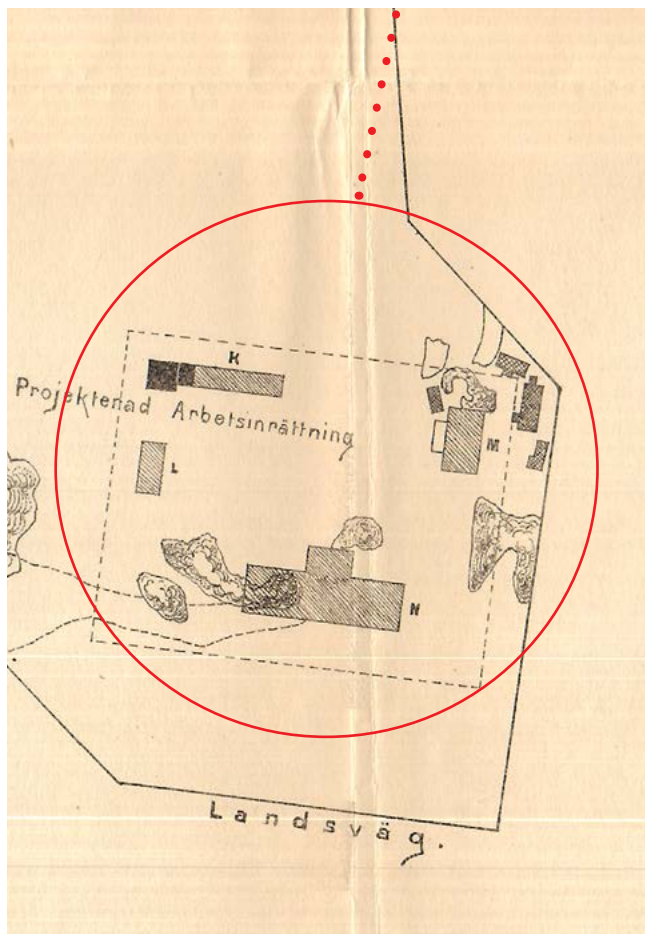
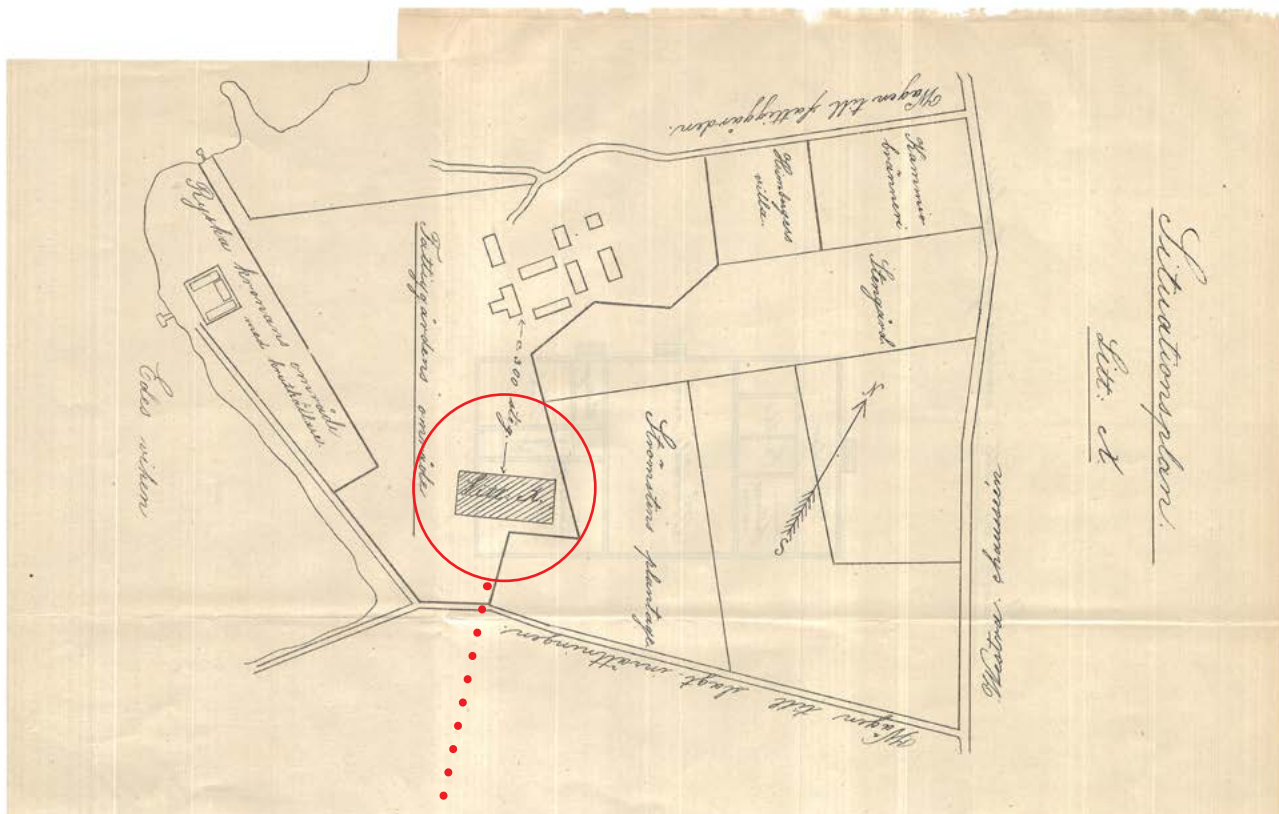
1 Viljo, Eeva Maija, 1985. s.130

2 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202, 204

3 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 201

4 Heiniö, Rosén, Soininen & al, 1968. s. 200-202

2.2 TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS V.1889

↑ Työlaitoksen sijoituskaavio, 1887. HKA.

Luonnoksessa on karkeasti esitetty suunnitellun laitoksen etäisyys köyhäntalosta, n. 300 askelta etelään (c. 300 steg).

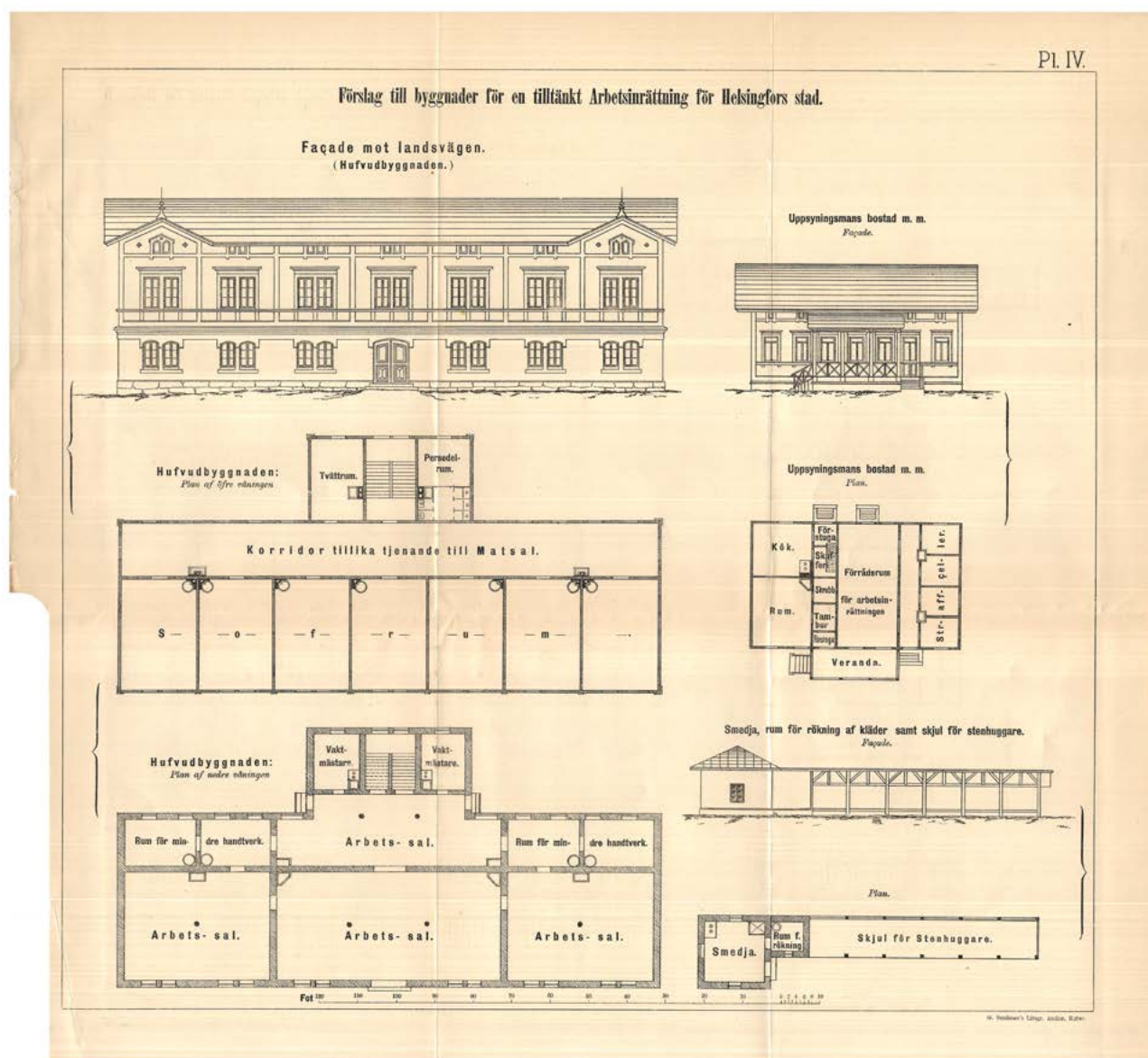
Selvyyden vuoksi piirustus on käännetty samaan koordinaatistoon viereisen asemapiirroksen kanssa.

← ↓ Kaksi otetta köyhäntalon asemapiirroksista
vuodelta 1887. HKA.

Asemapiirroksen alaosaan on esitetty uusi työla-
itoksen pihapiiri rakennuksineen sekä listaus köy-
häintalon rakennuksista.

- A. Lasarettbyggnad
- B. Ekonomiebyggnad
- C. Barnhem
- D. Östra flygelbyggnaden
- E. Därvårdsbyggnad
- F. Västra flygelbyggnaden
- G. Låder
- H. Flyttadt uthus
- I. Nybyggnad för manliga hjon
- K. Smedja och skjul
- L. Latrin
- M. Uppsyningsmansbostad
- N. Hufvudbyggnad för arbetsinrätt.

- ☐ Stenhus
- ☐ Äldre trähus
- ☐ Nytt trähus

↑ Ehdotussuunnitelma työlaitoksen pihapiirin rakennuksista v. 1887. "Förslag till byggnader för en tilltänkt Arbetsinrättning för Helsingfors stad"; päärakennus, ohjaajien asuinrakennus, paja ja vaatteiden polttohuone sekä katos kivenhakkaajille. HKA.

UUSI TYÖLAIKSEN PIHAPIIRI

Työlaitoksen asema vakiintui, kun sille rakennettiin vuonna 1889 Pohjoisen Hesperiankadun varteen oma päärakennus pihapiireineen. Työlaitoksen uuteen pihapiiriin kuuluivat: päärakennus (N), ohjaajien asuinrakennus (M), paja ja katos kivenhakkaajille (K) sekä käymälä (L). Uusien rakennusten lisäksi, pihapiirissä sijaitisi ennestään vanhoja piharakennuksia, jotka otettiin käyttöön.

Jo olemassa olevaan köyhäintalon pihapiiriin, jonne samassa vaiheessa rakennettiin työlaitoksen toimintaan liittyvä Miesten rakennus, laskettiin olevan matkaa kolmisensataa askelta (c. 300 steg).

TYÖLAIKSEN PÄÄRAKENNUS

Päärakennus muotoutui Sebastian Gripenbergin suunnitelmien mukaan:

"Valiokunnan arkkitehti laati luonnokset, joiden mukaan työlaitoksen päärakennus suunniteltiin rakennettavaksi kaksikerroksiseksi. Kivistä rakennetussa alakerruksessa oli neljä suurta ja kaksi pientä työsalia ja kaksi vahtimestarin huonetta. Kustannusten säästämiseksi ehdotettiin alakerran lattia tehtäväksi ilman eristystä. Puisessa yläkerruksessa oli seitsemän makuuhuonetta, talon pituinen käytävä, joka toimi myös ruokasalina, pesuhuone, klosettihuone ja vaatehuone."¹

¹ Heiniö; Rosén, Soininen & al, 1968. s. 202–203

2.3 ARKKITEHTI SEBASTIAN GRIPENBERG

Kurkijoen Tervun hovissa syntynyt Sebastian Gripenberg (1850–1925) oli arkkitehti, poliitikko ja pankinjohtaja, joka suunnitteli Helsinkiin useita uusrenessanssityylisiä julkisia rakennuksia. Arkkitehdin uralle hän siirtyi sotilasuralta, Nikolain sotakoulusta Pietarista Helsingin Polyteknilliseen opistoon. Jatkaessaan opintoja Wienissä hän omaksui yleiseurooppalaisen uusrenessanssin.

Suomeen palattuaan Gripenberg toimi sekä omissa arkkitehtitoimistossa että 1887–1904 Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Tietyvästi maine suomalaisen kulttuurin ja perinteen asiaa ajavana fenomenaanina auttoi viran saamista. Gripenbergistä kasvoi arkkitehtuurin alalla erittäin vaikutusvaltainen hen-

kilö, joka arkkitehdinuransa lisäksi vaikutti talouselämässä, Suomalaisen puolueen riveissä politiikassa, myös kaupunginvaltuustossa, ja puheenjohtajana monessa yhdistyksessä.

Arkkitehtuurissaan Gripenberg suosi selkeitä ja taloudellisia pohjakaavoja, yksinkertaista, linjakasta arkkitehtuuria sekä kotimaisia materiaaleja ja tyylejä. Merkittävimpiä toteutuksia oli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talo (1890) Helsingissä. Perinteikkyydestä huolimatta häntä on luonnehdittu reformoijana, joka työllään muokkasi perustan nuorempien polvien kansallisromantikoille. Hänen aikanaan Ylihallitus myös rationalisoi huomattavasti suomalaista rakennuttamista.¹

¹ Sebastian Gripenberg. Arkkitehtiesittely, Arkkitehtuurimuseo.

2.4 MERKITTÄVÄT MUUTOSVAIHEET

1918 talotekniikka¹

Sama sisältö kuin rak 03, 05 ja 07 piirustuksissa: talotekniikan lisäykset. Tilamuutokset ovat maltillisia, molempiin kerroksiin esitetty teknisiä parannuksia: lisätty kylpyhuoneita, vesivessoja ja vesipisteitä sekä liesiä. Lisäksi mm. sähkövalot ja ilmanvaihto esitetty.

1924 muutosvaihe²

Vuoden 1924 muutosvaiheessa keskeisenä tilamuutoksena oli sisäänkäynnin ja porrashuoneen uudelleenjärjestely. Vesikaluste- ja tulisijamuutoksia sekä lisättyjä väliseiniä, tilat pääasiallisesti sairashuoneina. Yläkertaan sijoitettiin keittiö, vaatehuolto ja sairaanhoitajainhuoneet. Alakerran keskellä oleva suuri työsalijäettiin pienempiin tiloihin, keskelle jäi kapea halli kadun suuntaan avautuen. Uusiin väliseiniin tehtiin vanhojen ovien linjaan aukot, jolloin säilyi kulku ja näkymä rakennuksen pituussuuntaan vanhaan tapaan. Ulkonevan sisäänkäyntiosan toiminnallinen symmetrian katoaminen sekoittaa kuitenkin heti sisäänkäynnillä vaikutelmaa.

1959 muutosvaihe³

Vuoden 1959 muutosvaiheessa keskeisenä muutoksena oli alakerran suuren salin jakaminen käytävä- ja potilashuonetiloiksi. Muita toteutettuja muutoksia olivat koneellinen ilmanvaihto, uunien purkaminen, uudet poistumistieportaat.

- 1 Pohjapiirustukset taloteknisin täydennyksin, leimattu Helsingin kaupungin rakennuskonttorissa 13.6.1918. HKA
- 2 Rakennus- ja tulisijamuutospirustukset v. 1924. Asemapiirros, leikkaus ja pohjat, Helsingin kaupungin rakennuskonttori. Huonerakennusosasto, ei allekirj. HKA.
- 3 Muutossuunnitelmat v.1959. Asemapiirros, pohjat ja leikkaus. Kaksi piirustussarjaa: ensimmäiset ja tarkennetut. 12.12.1959, piirt. Kitty Hanstén, aiemmat allekirjoitukset Ferd. Salokangas / E. Koiso-Kanttila 21.9.1959. HRVA.

1976 porttimuutos⁴

Pohjoisen Hesperiankadun sisääntuloportin leventäminen, aiempaa detaljointia mukaillen.

1981 tilamuutos⁵

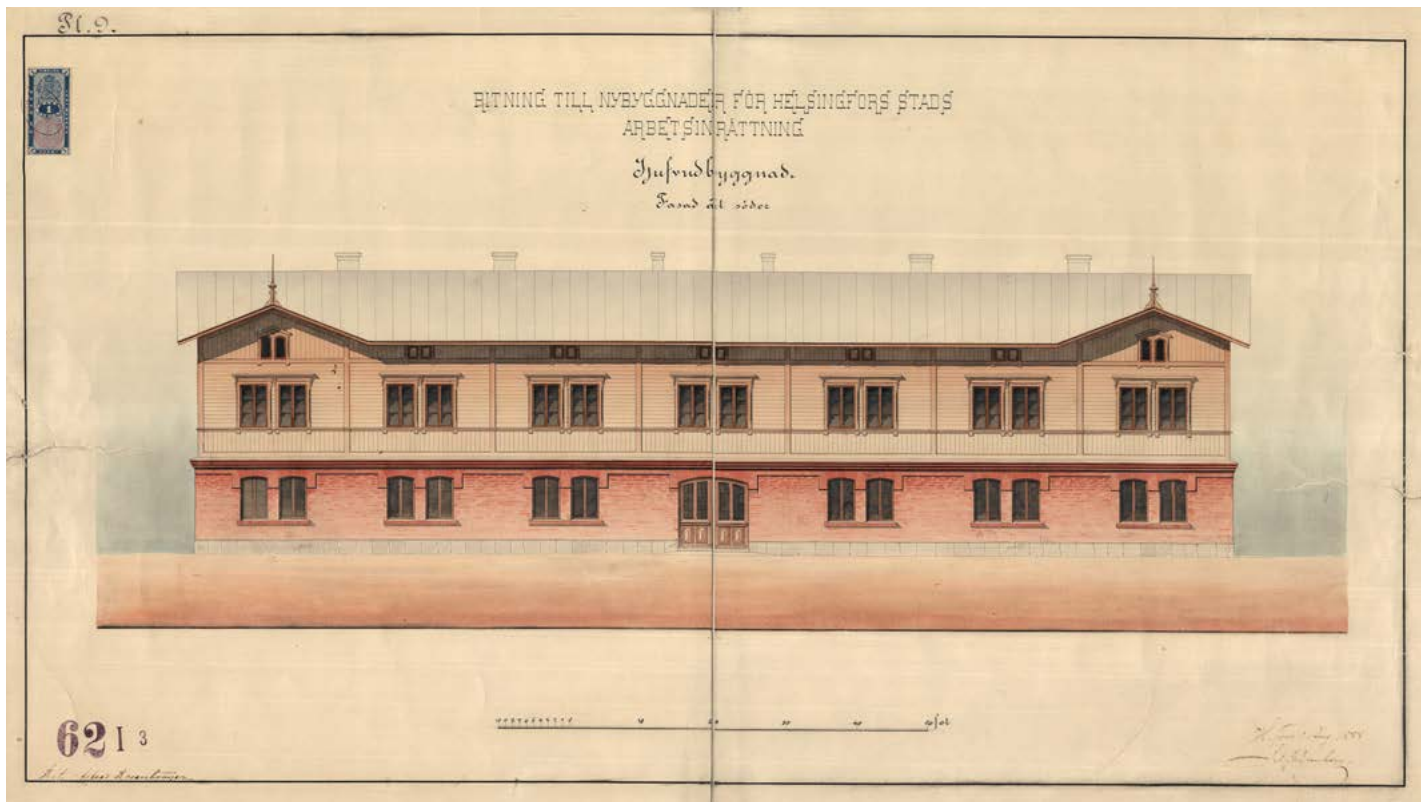
Sosiaalitulat lisätty toisen kerroksen keskelle.

1998 muutos ja peruskorjaus⁶

Vuoden 1998 peruskorjauksessa rakennuksessa tehtiin kattavia tilamuutoksia mm. potilashuoneisiin wc-tilat, uusi keskikäytävä ja pienempiä vastaanottotiloja 2. kerrokseen. Tilamuutoksia kattavasti, myös muutoksia rakenteisiin ja julkisivuihin. Sisäänkäyntiportaan muutos ja uusi hissi, toinen vanha ovi sisänurkassa palautetaan huoltoa varten, huoltokatos, porras ja terassilisäykset. Uudet aukotukset kantavissa rakenteissa. Koneellinen ilmanvaihto ja ullakon iv-konehuone varustettiin, tekninen tila portaan alle. Julkisivumuutoksia mm. porras- ja terassilisäykset.

- 4 Muutossuunnitelma v.1976. Asemapiirros, porttipiirustus. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto, suunn. P. Suvanto. HRVA.
- 5 Muutossuunnitelma v.1981. Asemapiirustus, pohjapiirustus ja leikkaus. Helsingin kaupungin rakennusvirasto, Talosuunnitteluosasto, Arkkitehtitoimisto, suunn. T. Pajunen. HRVA.
- 6 Pääpiirustukset v.1998. Asemapiirros, pohjat, leikkaukset ja julkisivut. Penttinen & Tiensuu Arkkitehdit, allekirj. Mika Penttinen. HRVA.

3 ULKOARKKITEHTUURI

↑ Työlaitoksen julkisivupiirustus etelään, allekirj. Seb. Gripenberg v. 1888. HKA

3.1 ALKUPERÄINEN ULKOARKKITEHTUURI

Rakenteeltaan ja julkisivusommitelmaltaan työlaitoksen päärakennus on lähes identtinen Sebastian Gripenbergin samaan aikaan suunnitteleman Miesten rakennuksen kanssa.

Rakenne

Rakennus on Kivelässä toistuvaa varhaista tyyppiä, jossa maantasokerros on kivrakenteinen ja ylempi kerros sekä kylmä ullakko puurakenteisia. Pohjakerroksen muurit ovat tiiltä, perustukset luonnonkiveä.

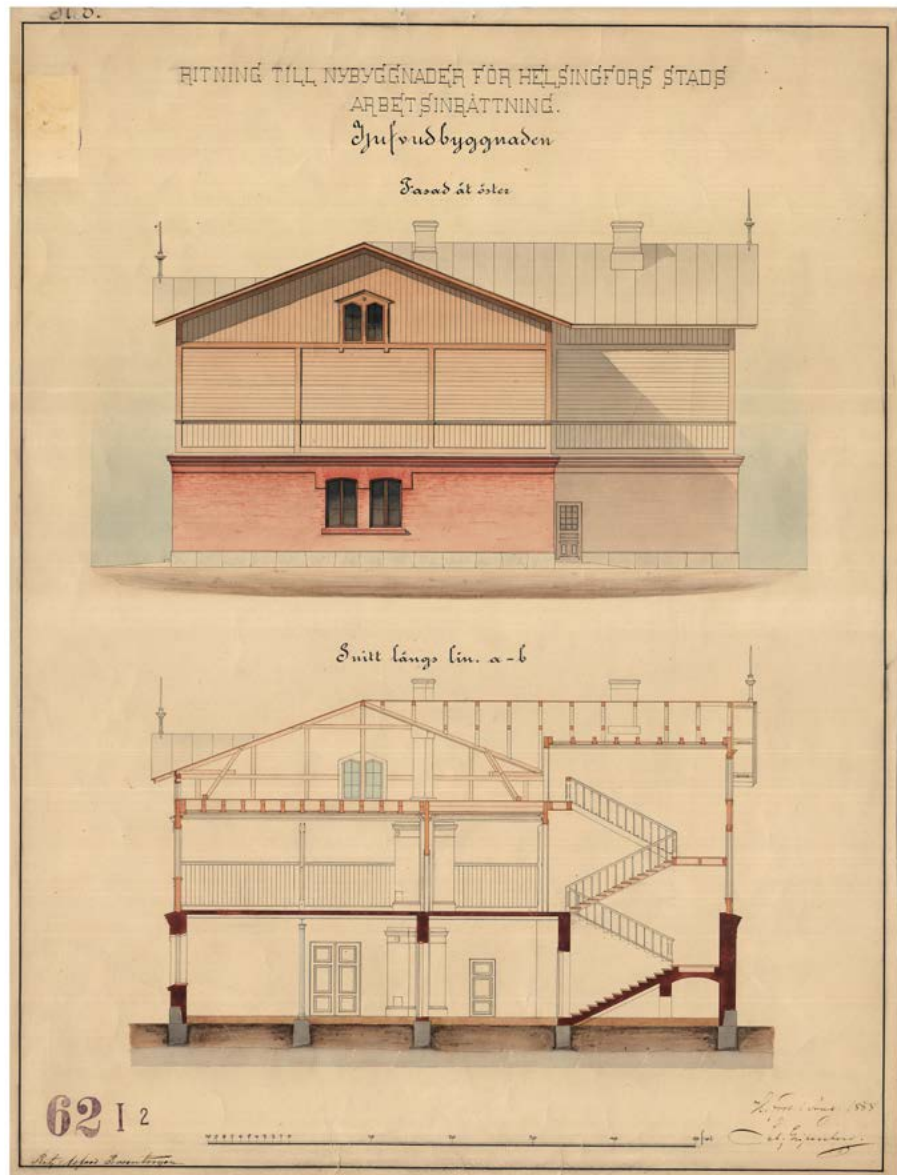
Rakennuksen pituussunnassa kulkee kaksi kantavaa linjaa, joissa toisessa on kantava seinälinja ja toisessa maantasossa kantavat valurautapilarit ja -palkit sekä ylemmässä kerroksessa samassa linjassa on ulko- ja väliseiniä molemmin puolin tukevat följariparit. Välipohjarakenteena ovat kappaholvit.

Följarit

Rakenne näyttäytyy toisen kerroksen päätyjulkisivujen följarina. Niille on sommiteltu symmetrian tähden pystyvuorilaudasta pari kantavan seinälinjan kohdalle. Följarirakenne esiintyy myös pohjoiseen suuntautuvala pitkällä julkisivulla, jonka kohdalla sijaitsi alun perin koko julkisivun pituinen leveä käytävätila. Pohjoissivulla följarit sijaitsevat porrassiiven molemmin puolin, pareittain kesimmäisen ikkunan molemmin puolin osana julkisivusommitelmaa. Kadun eli huoneiden puolella pitkällä julkisivulla ei följareita ole.

Julkisivujen puuverhoukset ja tiilimuurit

Toisen kerroksen puujulkisivu on jaettu jakolistoin kentiin, joissa julkisivuverhouksen suunta vaihtuu. Ikkunoiden alla ja ullakolla julkisivupanelointi on pys-

↑ 1888 Työläitöksen julkisivupiirustus itään sekä poikkileikkaus porrassiiven kohdalta, allekirj. Seb. Gripenberg v. 1888. HKA

tysuuntainen, keskellä ikkunoiden ympärillä vaaka-suuntainen. Kentät on rajattu tummemmin vuorilaudoin ja julkisivun jakolistoin. Varsinainen koristelu keskittyy ikkunoiden ympärille. Ikkunoiden yläpuolista vesilistaa kannattavat pienet koristeelliset konsolit. Ikkunoiden alla kulkevan vaakalistan alapuolella on ikkunan vuorilautojen kohdalla pieni hammastus. Poikkipäätyjen koristeena on ollut harjan yläpuolelle nousevat spiirat.¹

¹ Alkuperäispiirustuksissa esitetyt spiirat näkyvät vanhimmissa valokuvissa, mutta ne häviävät valokuvien perustella jo ennen 1920-luvun loppua.

Maantasokerroksen aukot ovat holvikaarellisia. Aukkojen pielen yläosassa on pienet korvakkeet, jotka yhdistyvät yläosan porrastuvaan tiiliprofilointiin. Ikkunapenkki on yksinkertainen tiiliuloke.

Ikkunat ja ulko-ovet

Ikkunat molemmissa kerroksissa ovat yleensä kuusi-ruutuisia puuikkunoita, ullakkokerroksessa on kaksijakoiset haukkaikkunat. Kolmiopäätyjen ikkunat mukailivat nk. kirkkoikkunan terävälakista mallia. Ikkunat on ryhmitelty julkisivuun pareittain. Ulko-ovien lasiosan korkeus noudattaa ikkunalinjaa.

↑ Eteläjulkisivu Pohjoisen Hesperiankadun puolelta. amoy 2024

↓ Eteläjulkisivu ja länsipääty. amoy 2024

↑ Eteläjulkisivu ja itäpääty. Päätyjulkisivulla on följari sisäpuolen kantavassa valurautapilarilinjassa, symmetrian täydentää vastakkaisen laidan vuorilauta. amoy 2024

↓ Itäpääty ja pohjoisjulkisivu. Itäpäädyn poistumistieporras on 1950-luvun lopulta. amoy 2024

3.2 VANHAT VALOKUVAT

JULKISIVU ETELÄÄN

Työlaitoksen päärakennuksesta on useita arkistovalokuvia etelän suunnasta. Ympäröivä maaseutumaisema muuttui vähitellen katuverkkojen ja Hesperian-katujen välisen puistoakselin myötä kaupunkimaiseksi. Pohjoisen julkisivun vanhemmista vaiheista arkistovalokuvia ei tämän selvitystyön yhteydessä löytynyt.

↓ Työlaitoksen päärakennus kohoaa näkyvin taka-alalla oikealla muiden rakennusten takana. Kuvassa näkyvät eteläjulkisivu ja itäpääty. Signe Brander v. 1908. HKM

Foto Signe Brander
Helsingfors 1908

↑ Näkymä etelästä. Poikkiharjojen spiirat ovat tässä vaiheessa edelleen olemassa. Vasemmalla työlaitoksen päärakennuksen takana näkyvät 1900-luvun alun tubekuloosipaviljongit. Signe Brander v. 1913. HKM

↓ Eteläjulkisivu. Poikkiharjojen spiiroja ei enää näy. Arvi Leino v. 1928. HKM

3.3. JULKISIVUMUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäinen, Gripenbergin vuoden 1888 suunnitelmien mukainen ulkoarkkitehtuuri on säilynyt hyvin. Nykyiset puuosan julkisivuverhoukset ja listoitukset sekä maantasokerroksen tiilimuurit ovat pääosin alkuperäisiä. Ikkunat on pääosin uusittu, mutta pohjakerroksessa on säilynyt muutamia alkuperäisiä ikkunoita. Säilyneet ikkunat on esitetty säilyneisyyskaaviossa.

Pohjoiset sisäänkäyntimuutokset amoy 2024

→ ↓

Vuonna 1924 porrassiiven itäjulkisivulle tehtiin uusi sisäänkäynti, joka nousee esiin tiilijulkisivusta tiilirakenteisena porttaalina. Sisänurkassa sijainnut alkuperäinen sisäänkäynti muutettiin samassa yhteydessä ikkunaksi.

Alakuvassa näkyvät toisen kerroksen pitkän käytävätilan julkisivua tukenut följarit keskimmäisen ikkunan molemmiin puolin.

Säilyneet ikkunat

amoy 2024

- ↓ Päätyjen ja poikkipäätyjen ullakokinnat ovat alkuperäisiä.

- ↓ Pohjoisjulkisivun alkuperäinen ikkuna sisääntulosiiven itäpuolella. (Viereisen sivuna alakuva, oikeanpuoleisin ikkuna.)

- ↘ Alkuperäisen sisäänkäynnin paikalle tehty ikkuna 1920-luvun muutosvaiheesta.

- ↓ Porrassiiven länsipuolella sisänurkan ovi avattiin uudelleen käyttöön vuoden 1998 korjauksen yhteydessä.

Samassa yhteydessä tehtiin oven eteen huoltokatos. Poistumistieporras on 1950-luvun lopulta. Portaan ovi on sovitettu ikkunoiden lasijakoon. Oven yläpuolinen säleikkö liittyy rakennuksen vuoden 1998 koneellisen ilmanvaihdon.

Itäpäädyn poistumistieporras

amoy 2024

Itäpäätyyn tehtiin kokonaan uusi aukko poistumisovea varten vuoden 1959 suunnitelmien mukaisesti. Poistumistieporras oviaukkoineen ja taustalla näkyvä porrassiiven uusi sisäänkäynti 1920-luvulta ovat harvoja poikkeuksia muuten hyvin symmetrisissä julkisivuissa.

Eteläinen terassimuutos ja lasipariovi
amoy 2024

Entisen työsalin leveä pariovi etelään on vanhalla paikallaan uusittuna. Ilmeeltään se on väriä lukuun ottamatta jokseenkin alkuperäinen. Ikkunoiden korkuinen lasiruutu-osuus peiliovessa on säilytetty ja nykyinen olohuone saa tätä kautta luonnonvalon-
sa. Sisältä portille löytyy vastinpari, ilman lasiruutuja (ks. osio 4.4). Oven edessä on 1990-luvulla lisätty terassi ja sille johtava esteetön luiska, jotka palvelevat nykyisten asukkaiden ulkoilua.

↓ Ote työlaitoksen päärakennuksen eteläjulkisivusta "Fasad åt söder". Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

4 TILARATKAISU JA SISÄTILOJEN ARKKITEHTUURI

↑ Työlaitoksen päärakennus Sotilassairaalana vuonna 1915. Kuva Artur Faltin. MVA

Kuva maantasokerroksen alkuperäisistä työsaleista, kuvassa keskimäinen sali.

4.1 ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU JA SISÄTILAT

ALKUPERÄINEN POHJARATKAISU

Alkuperäinen pohjaratkaisu on ollut selkeä ja se on edelleen jäljitettävissä, vaikka sisätiloja onkin muutettu hyvin laajasti.

Maantasokerros

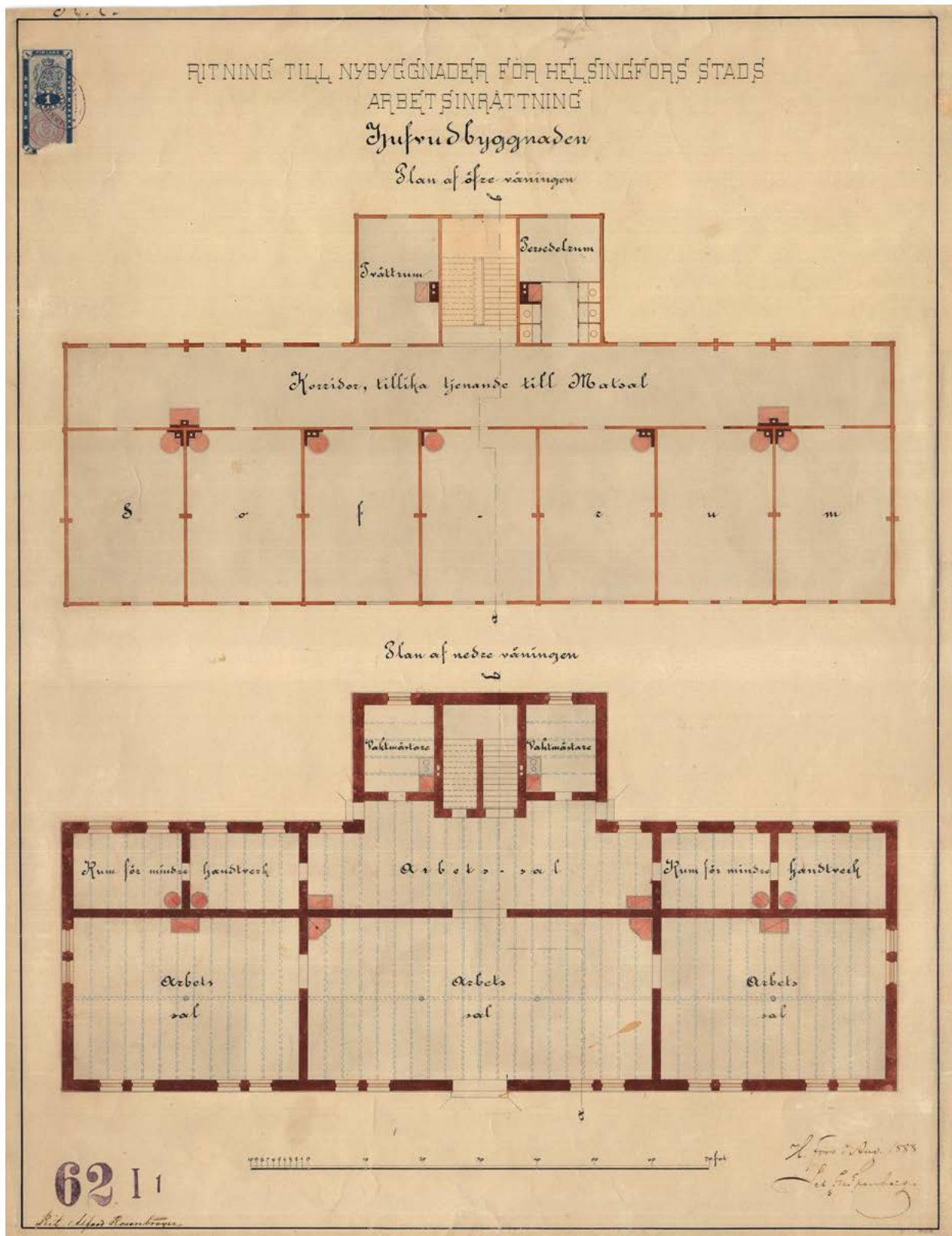
Ensimmäisessä maantasokerroksessa sijaitsivat työsalit. Kantava seinämuuri jakaa kerroksen pituussuunnassa 1/3- suhteessa, suurien salien keskellä kantavan seinämuurin korvaavat rautapilarit ja -palkit. Suuremmat työsalit sijaitsivat eteläpuolella ja avutuvat nykyisen Hesperianpuiston suuntaan. Keskimmäisestä, suurimmasta salista on ulos leveä lasipariovi. Pohjoisjulkisivulla porrashuoneen linjassa on kapea ja pitkä työsa-

li ja sen vierellä molemmin puolin neljä huonetta pienempiä käsitöitä varten.

Pohjoisjulkisivun keskellä on julkisivusta ulos työntyvä porrassiipi, jonka keskellä sijaitsee ullakolle asti vievä pääportaikko. Porrashuoneen molemmin puolin sijaitsivat vahtimestarien huoneet. Sisäänkäynti rakennukseen tapahtuu porrassiiven ja runkokuoneen sisäkulmista.

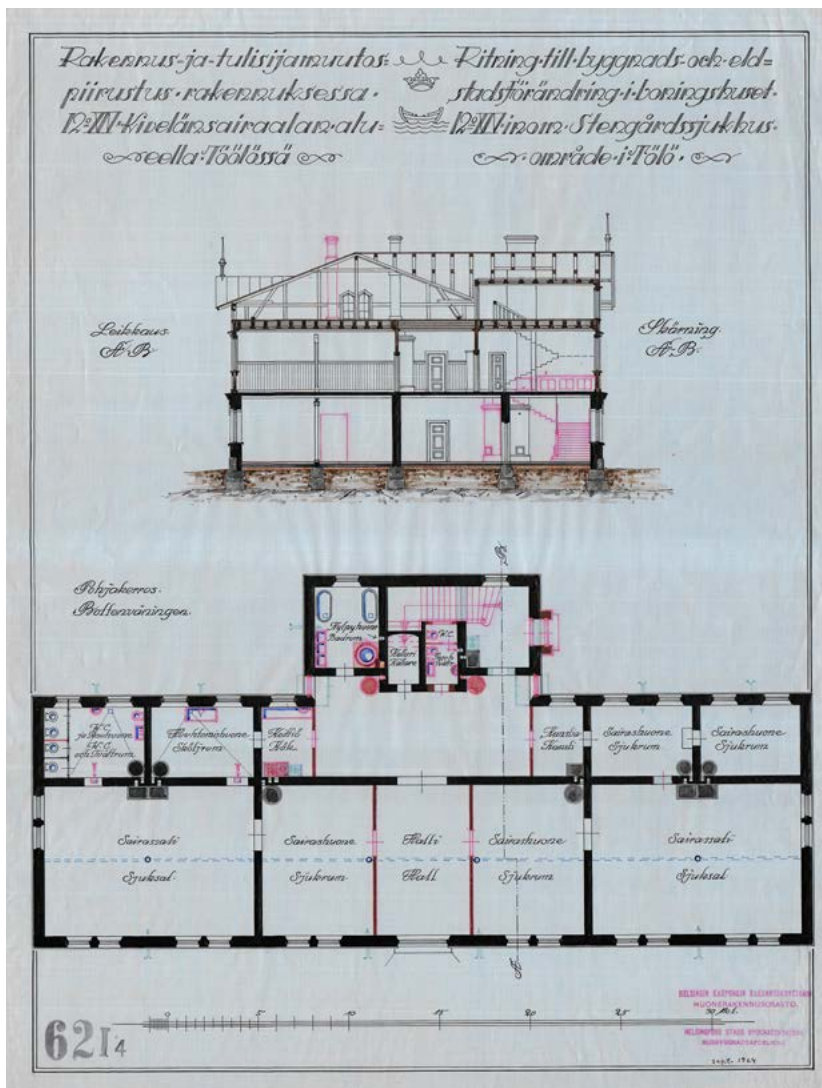
Toinen kerros

Toisessa kerroksessa porrashuoneesta on käynti pohjoisjulkisivun pituiselle leveälle ja valoisaalle käytävälle, jota käytettiin myös ruokailutilana. Käytävän eteläpuo-

lella sijaitsevat työlaitoksen yhteismakuusali, seitsemän kookasta kaari-ikkunoin puiston suuntaan avautuvaa huonetta uuneineen. Porrassiivessä pääportaikon molemmin puolin sijaitsevat aputilat: peseytymishuone, vaatevarasto ja käymälät.

↑ Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäiset pohja-
piirustukset, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

← 1924 muutossuunnitelma. Mm. uusi pääsisäänkäynti takajulkisivun porrassiivessä ja muutettu porrassijärjestely. HKA.

4.2 SISÄTILAMUUTOKSET

SISÄTILAMUUTOKSIA

Porrassiipi

Porrassiivessä on tehty laajoja muutoksia kahdessa eri vaiheessa. Vuonna 1924 portaan alaosa käännettiin ja porrassiiven itäisivulle tehtiin uusi pääsisäänkäynti, joka on edelleen käytössä. Alkuperäiset sisäänkäynnit sisänurkissa muutettiin ikkunoiksi.

Vuonna 1998 portaan alaosan linjausta muutettiin uudestaan, jotta sisäänkäynnin yhteyteen saatiin tilat uudelle hissille. Lännen puoleinen alkuperäisistä sisäänkäynneistä palautettiin oveksi huoltoa varten.

Maantasokerros

Maantasokerroksen järjestys muuttui vuosisadan alkupuolella, sairaalatoiminnan asetuttua taloon. 1920-lu-

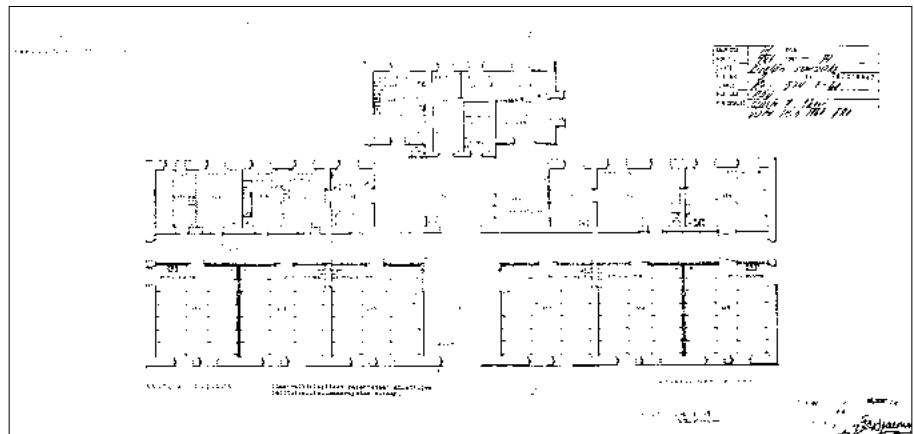
vun puolivälissä muokattiin alakerran tiloja, mm. suuri keskisali jaettiin väliseinillä.

1950-luvun lopulla etelän puoleiset salitilat jaettiin seitsemän hengen potilashuoneiksi. Potilashuoneita palvelemaan tehtiin rakennuksen pituinen keskikäytävä, joka nipistettiin entisten salitilojen syvyydestä. Salitilojen entiset oviaukot ummistettiin ja käytävälinjaan avattiin uudet aukot. Keskelle potilashuoneiden väliin jäi avoin oleskelutila. Myös pohjoispuolisia tiloja jaettiin väliseinillä pienemmiksi.

1980-luvun lopulla osaan potilashuoneista tehtiin wc-tilat. Sisäntuloaulaa kavennettiin kolmelta sivultaan ja

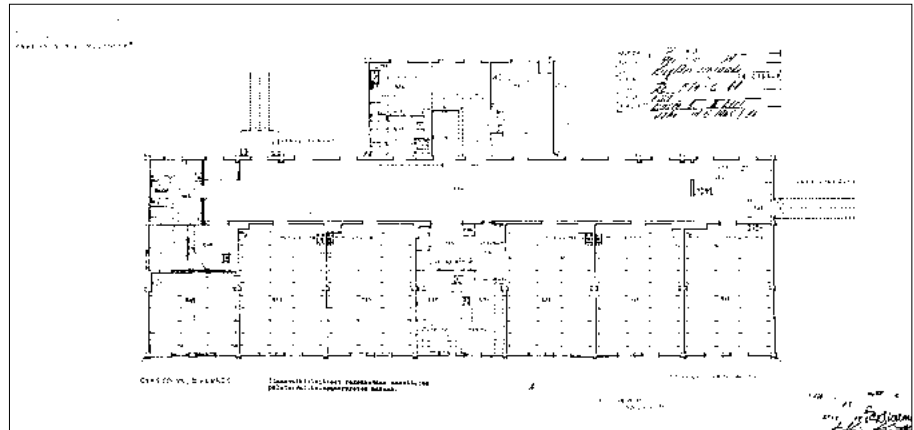
Vuoden 1959 muutospiirustukset. HRVA

- maantasokerroksen pohjapiirustuksessa näkyy uusi keskikäytävä ja uusi potilashuonejako.

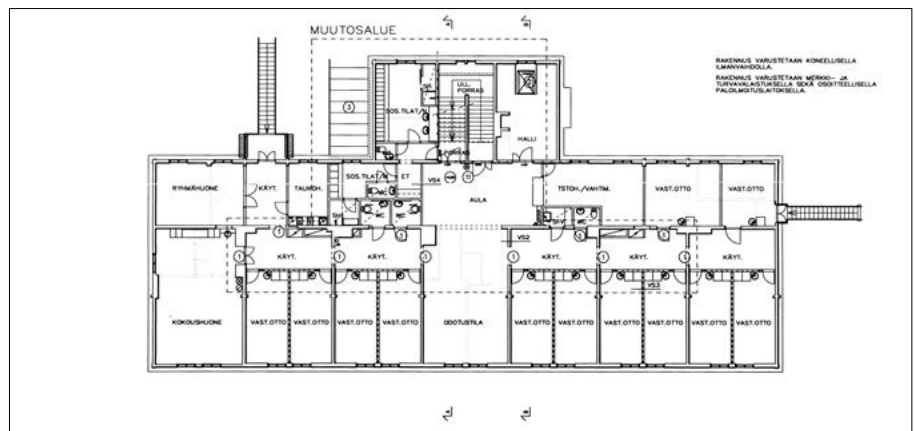
- Toisessa kerroksessa alkuperäinen leveä sivukäytävä on lyhentynyt. Käytävän molempiin päihin on tehty uudet ulkopuoliset poistumistieportaat.

Uunit on purettu. Niiden paikat näkyvät suunnitelmassa.

Vuoden 1998 muutospiirustus. HRVA

- Toisessa kerroksessa pohjoissivun alkuperäinen leveä sivukäytävä ja eteläsivun salitilat on kopioitu. Niiden välissä on uusi keskikäytävä.

aulasta avattiin käytävälle kaksi uutta kulkuaukkoa alkuperäisen suuren parioven molemmiin puolin.

Toinen kerros

Toisen kerroksen alkuperäinen tilajako katosi viimeistään vuoden 1998 muutosten myötä. Pohjoissivun pituinen leveä käytävätila muutettiin huoneiksi ja alkuperäisen seinälinjan toiselle puolelle tehtiin keskikäytävä, alakerrassa 1950-luvulla toteutetun muutoksen tapaan. Käytävän eteläpuoliset tilat jaettiin kapeisiin yh-

den ikkunan vastaanottohuoneisiin. Uusi huonejako toteutettiin kuitenkin harkiten: väliseiniin tehtiin yläikkunat, joten alkuperäinen tilamuoto on edelleen hahmotettavissa ainakin paneelikaton osalta. Eteläsivun keskelle avattiin oleskelutila maantasokerroksen tapaan.

Uunit

Alkuperäiset uunit ovat hävinneet 1950-60 -luvun vaihteessa, kun rakennus varustettiin koneellisella poistoilmanvaihdoilla.

4.3 SISÄTILAT JA SÄILYNEISYYS

SISÄTILAT

ENSIMMÄINEN KERROS

Pituussuunnassa alkuperäinen seinälinja jakaa rakennuksen kahteen osaan. Sisäänkäynti on pohjoisesta, alkuperäiset sisänurkkiin sijoittuneet ulko-ovet 1920-luvulla korvannut leveämpi pääsisäänkäynti on edelleen käytössä.

Vanhat työsalit on jaettu kauttaaltaan pienemmiksi tiloiksi. Kadun puolella ovat nykyisin potilashuoneet ja alkuperäisistä saleista nipistetty käytävä. Käytävän puoleiselle seinustalle on lisätty potilas wc:t ja alakattovyöhyke tekniikkaa varten. Julkisivun puolella alkuperäiset rakenteet, teräspilarit ja -palkit sekä kappaholvit, ovat potilashuoneissa näkyvissä.

Keskellä ollut suurin työsalit on jaettu osiin. Leveät kulkuaukot, sekä pohjoisen sisäänkäynnin suuntaan etä eteläterassille, ovat kuitenkin paikoillaan. Sisällä oleva suuri pariovi on alkuperäinen, terassin ovi on uusittu. Suurta pariovea pidetään yleensä auki ja viereen on avattu lisäksi uudet kulkuaukot. Tällä tavoin on lisätty tilan virtavuutta rakennusrungon poikkisuunnassa, sisäänkäynniltä potilaiden olohuoneeseen ja edelleen te-

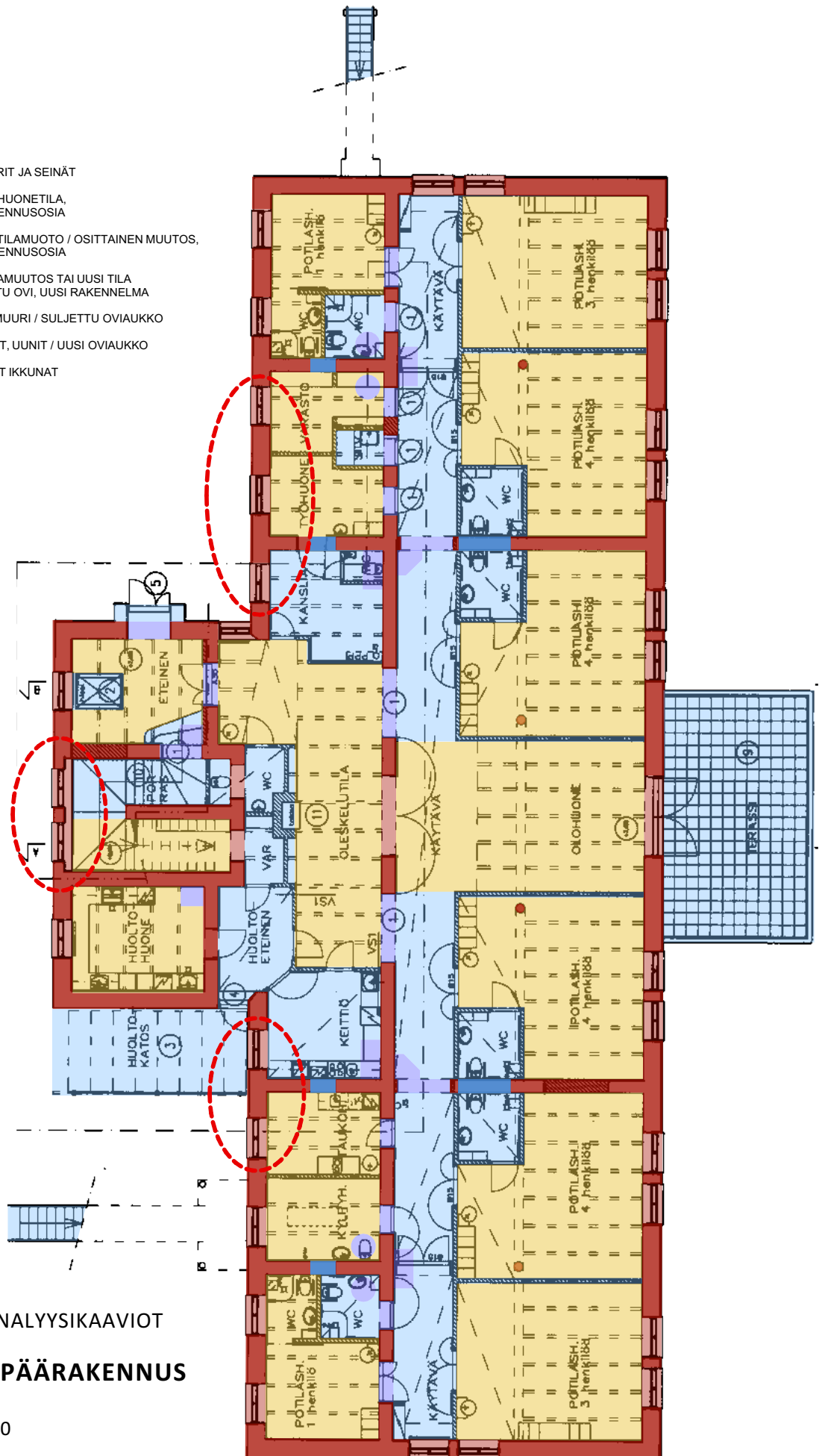
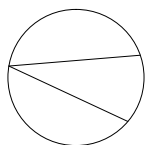
rassille. Keskimuuria on yleisesti ottaen aukotettu runsaasti.

Rakennuksen pohjoispuoleisella alkuperäiset seinälinjat ovat pääosin säilyneet, aukotusten muutoksia on tehty. Tiloja on jaettu pienemmiksi, mm. wc:t ja keittiö huoltotiloineen sekä sisääntulon vieressä kanslia pilkkovat tilaa. Kappaholvit ovat monin paikoin edelleen näkyvissä myös rakennuksen pohjoisosalla. Aputilojen lisäksi täältä löytyy myös muutama pienempi potilashuone.

Sisääntuloaulaan on lisätty hissitorni ja keskellä olevaa porrasta on muutettu useasti. Nykyisin toiseen kerrokseen johtaa mosaiikkibetoniporras. Toisesta kerroksesta eteenpäin alkuperäinen porrashuone on komeasti säilynyt. Rakennusosista parhaiten säilyneitä ovat lisäksi muutamat ikkunat pohjoisjulkisivulla ja ullakolla. Tulisijat on purettu.

Ikkunat on pääosin uusittu. Kaaviossa on ympyröitynä esitetty alkuperäiset ikkunat.

- SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
- ALKUPERÄINEN HUONETILA, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
- ALKUPERÄINEN TILAMUOTO / OSITTAINEN MUUTOS, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
- MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSI TAI UUSITTU OVI, UUSI RAKENNELMA
- UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
- PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO
- HYVIN SÄILYNEET IKKUNAT

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

TYÖLAITOKSEN PÄÄRAKENNUS RAK 8

1. kerros 1:200

TOINEN KERROS

Myös toisessa kerroksessa vanhat seinälinjat ja kantavat rakennelinjat ovat edelleen näkyvissä. Kadun puolella olleet seitsemän makuusalia on jaettu pääosin kahteen osaan ikkunajaon mukaan. Lisäksi rungon keskelle on avattu uusi käytävä, kuten ensimmäisessä kerroksessa. Käytävän osalla puurakenteisiin väliseiniin on tehty kulkuaukot, jotka on tuettu uusin följarein.

Pohjoisen puolella entinen leveä aulamainen ruokasali on jaettu pienemmiksi huoneiksi, sisältäen vastaanototilojen lisäksi mm. sosiaalituloja ja vahtimestarin toimiston. Keskellä aula on muutettu rakennuksen poikisuuntaan avautuvaksi, kuten alakerrassa. Nykyisen aulan ja odotustilan väliseen seinään on avattu leveä kulkuaukko. Odotustilassa ja päädyn kokoushuoneessa on säilynyt alkuperäisen makuusalin koko.

Porraserakennus on rajattu päämassasta uusin teräspalo-ovin. Toisessa kerroksessa porras on mahdollisesti alun alkaen ollut avoyhteydessä ruokailutilaan. Julkisivulle on tehty uudet poistumisportaat, yksi entisen ikkunan paikalle pohjoiseen ja toinen uutena avauksena itäpäätyyn.

Hissiaulassa toisessa kerroksessa on hyvin säilyneitä rakennusosia, myös vanha uunin paikka on nähtävissä. Tulisijat yleensä on täälläkin purettu.

SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA

Rakenteet

Tiilestä rakennetussa maantasokerroksessa on kattaaltaan kappaholvit ja työsalien keskilinjalla on teräspilarit sekä -palkit. Teräsrakenteet ovat edelleen näkyvissä potilassaleissa.¹ Kantavalla linjalla toisessa kerroksessa suurten makuusalien seinät on tuettu keskeltä följariparein, jotka ovat edelleen nähtävissä.

Portaat

Porrassalla huomionarvoista ja yllättävääkin on ullakolle vievän puuportaan säilyneisyys kaiteineen, paneeleineen, ikkunoineen kaikkineen. Koko porras on sijainnut alkujaan kompaktisti, ulkonevan rakennusosan keskellä. Ullakon rajalla on säilynyt myös alkuperäinen ovi ja portaan alta voi vielä löytää vanhan komeron holvattuine tiilirakenteineen.

Paneloinnit, listoitukset, följarit

Puiset puolipaneelit koristeellisine vaakalistoineen ovat paikoin säilyneet, paikoin vanhan mallin mukaan tehtyjä. Sama koskee helmiponttipaneelikattoa ja muita listoja, kuten ovi- ja ikkunavuorilautoja. Salin keskilinan puupilarit sekä julkisivujen följari-parit ovat alkuperäistä kerrostumaa.

Ikkunat

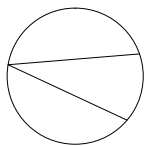
Pohjakerroksessa ja ullakolla on säilynyt muutamia alkuperäisiä ikkunoita. Osassa vanhoja ikkunoita on fortuskaruutu keskellä, osassa on yläpuitteena terveysikkuna. Vanhoissa ikkunoissa on säilynyt osin myös vanhoja heloja. Säilyneistä detaljeista voi arvioida ikkunoiden ikää, vanhimpina yksityiskohtina ovat sokkasaranat ja litteät kulmaraudat. Kaaviossa on ympyröitynä esitetty alkuperäiset ikkunat.

Suuri pariovi

Maantasokerroksen oleskelutilojen keskellä oleva pariovi on alkuperäinen ja vanhalla paikallaan alkuperäisessä väliseinämuurissa.

¹ Samana vuonna valmistuneessa köyhäntalon miestentalossa sen sijaan kätkeytyvät uudempien betonimanttelointien ja alakatkojen taakse.

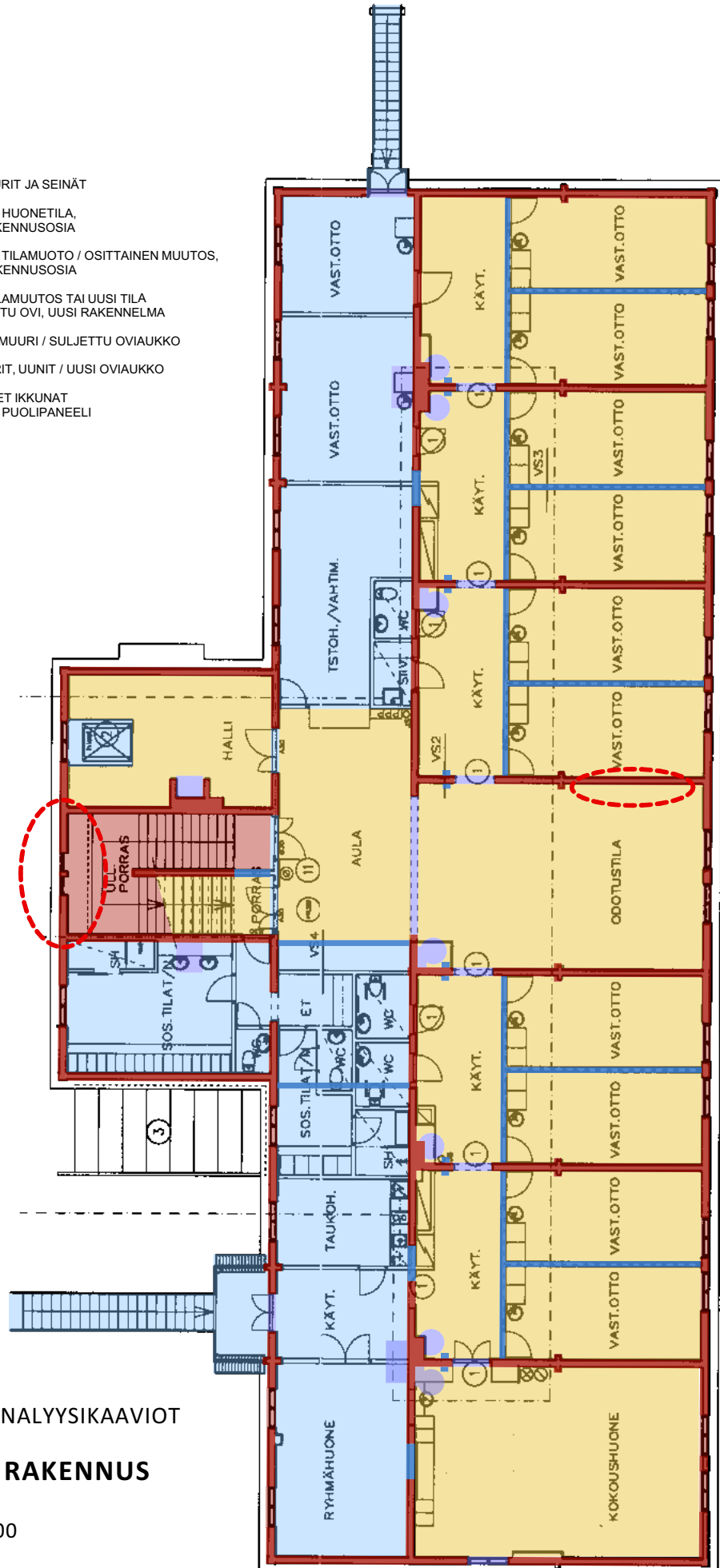
- SÄILYNEET MUURIT JA SEINÄT
- ALKUPERÄINEN HUONETILA, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
- ALKUPERÄINEN TILAMUOTO / OSITTAINEN MUUTOS, SÄILYNEITÄ RAKENNUSOSIA
- MERKITTÄVÄ TILAMUUTOS TAI UUSI TILA / UUSI TAI UUSITTU OVI, UUSI RAKENNELMA
- UUSI SEINÄ TAI MUURI / SULJETTU OVIAUKKO
- PURETUT MUURIT, UUNIT / UUSI OVIAUKKO
- HYVIN SÄILYNEET IKKUNAT
ALKUPERÄINEN PUOLIPANEELI

SÄILYNEISYYS- JA ANALYYSIKAAVIOT

TYÖLAITOKSEN RAKENNUS RAK 8

2. kerros 1:200

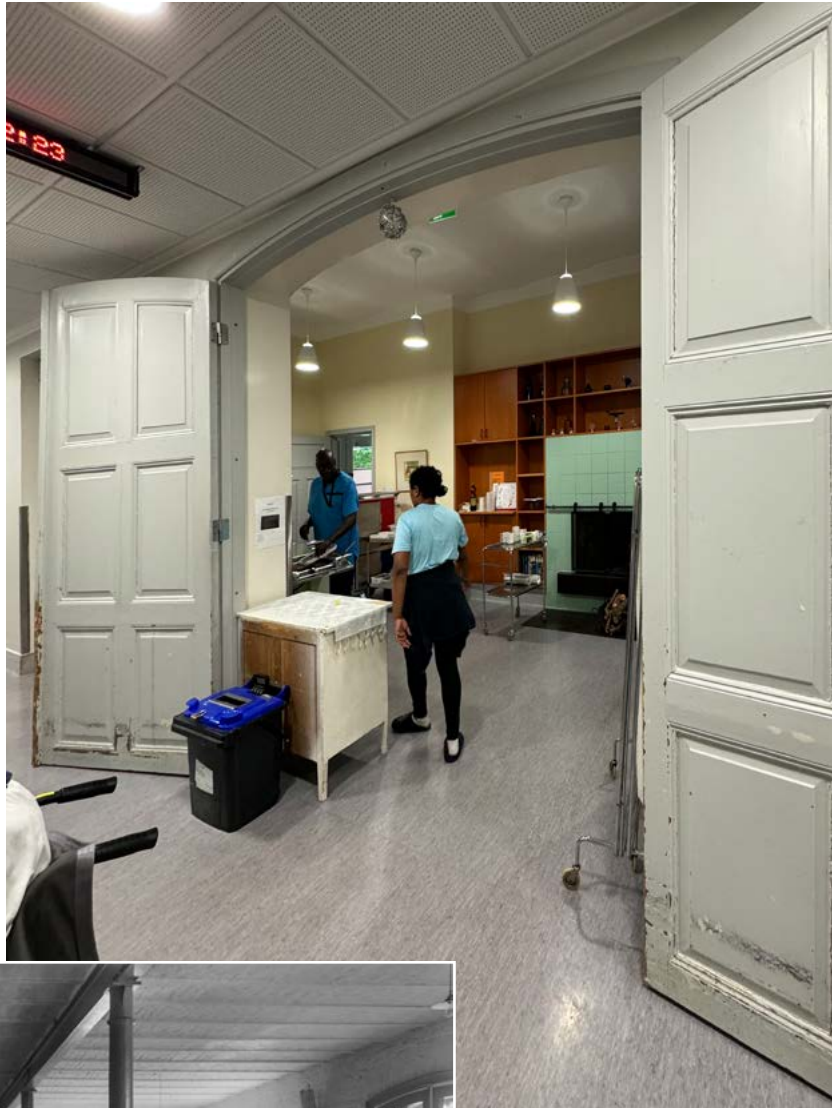
4.4 SISÄTILOJEN NYKYTILANNE

SISÄTILAT JA SÄILYNEET RAKENNUSOSAT

SUURET PARIOVET 1. krs amoy 2024

→ Alakerran alkuperäinen suuri pariovi. Karmisovitus on vuodelta 1998, ovilehdet ovat kuitenkin vanhat ja samalla paikalla kuin valokuvassa vuodelta 1915.

Tilat oven ympärillä ovat jakautuneet kokonaan uudella tavalla. Avoimena pidettävä ovi sijaitsee nykyisten oleskelutilojen keskellä, 1. kerroksen sisäänkäyntialueella.

← Työlaitoksen päärakennus Sosialissairaalana vuonna 1915.
Faltin Artur. MVA

Pariovi näkyy valokuvassa vasemmalla, terassin ulko-ovi oikealla. Taustalla auki olevat pariovet.

→ Rakennuksen ullakolta löytyvä ovilevy vastaa ulkonäöltään vuoden 1915 valokuvassa taustalla näkyvää, auki olevaa pariovea. (ks. vanha valokuva viereisellä sivulla)

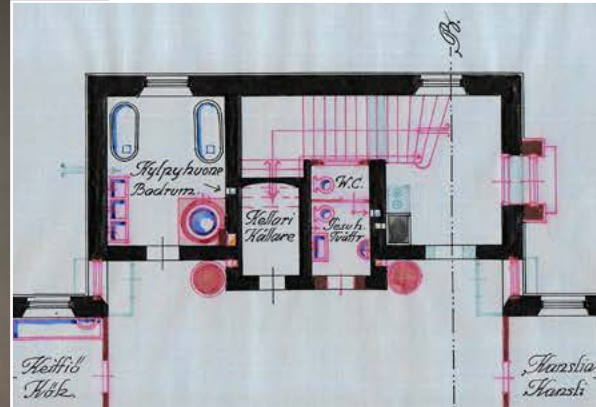
Suuren parioven detaljointia ja säilyneitä heloja.

PÄÄSISÄÄNKÄYNTI

amoy 2024

- ↓ Pääsisäänkäynti on 1920-luvun puolivälin muutosvaiheesta, jolloin uusi sisäänkäynti tehtiin sisäänkäyntisiiven itäisivulle ja alkuperäiset sisäkulmassa sijainneet ulko-ovet muutettiin ikkuna-aukoiksi.

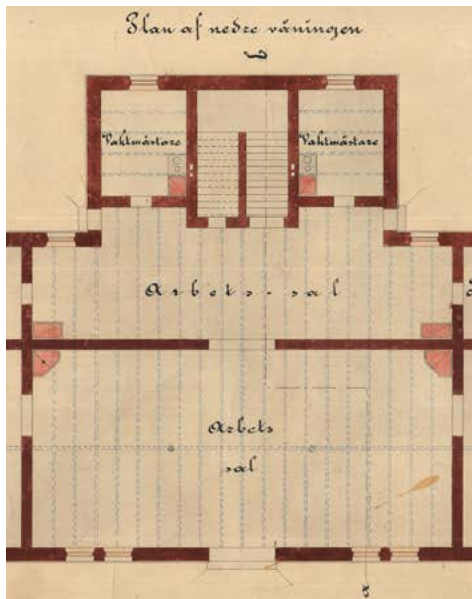
- ↑ Ote vuoden 1924 muutossuunnitelmasta. Uusi pääsisäänkäynti sekä muutettu porrasjärjestely. Entiset sisänurkkien ulko-ovet on muutettu ikkunoiksi. HKA

- Itäisen sisäkulman alkuperäinen sisäänkäynti, joka on muutettu ikkunaksi.

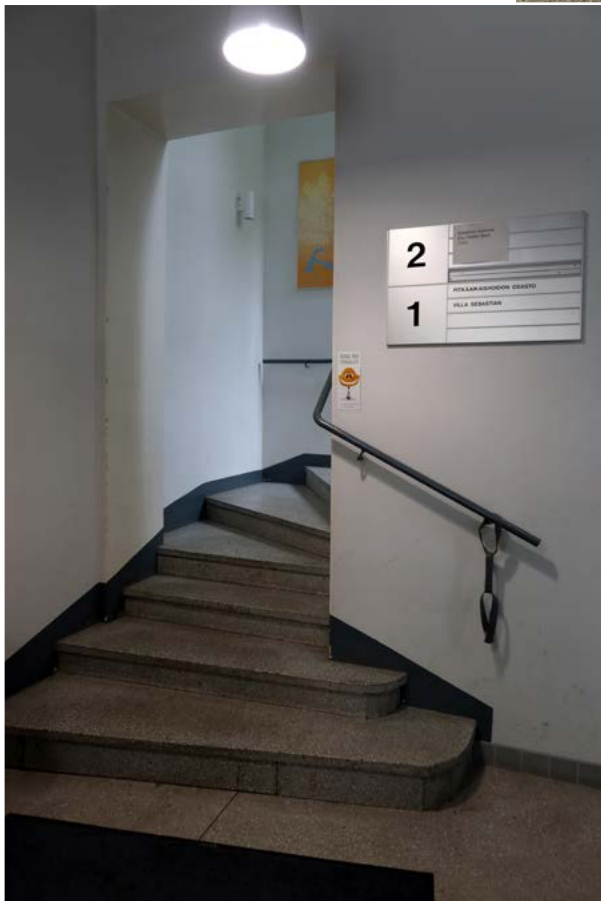
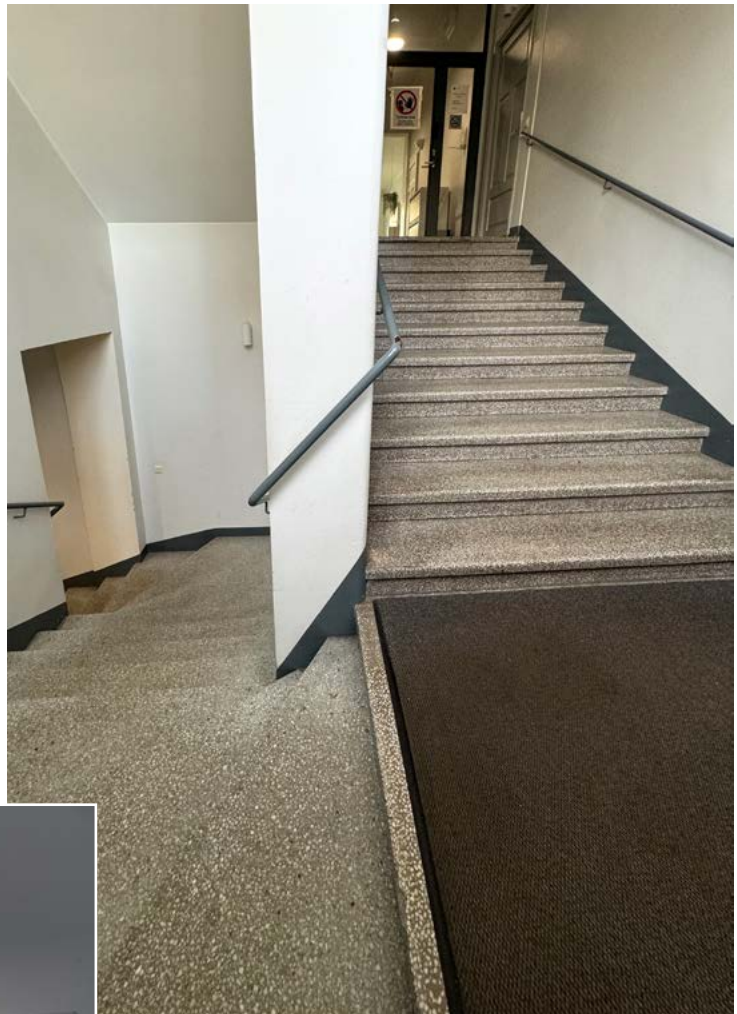

PORRASHUONE

amoy 2024

↑ Porras alkuperäissuunnitelmissa, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

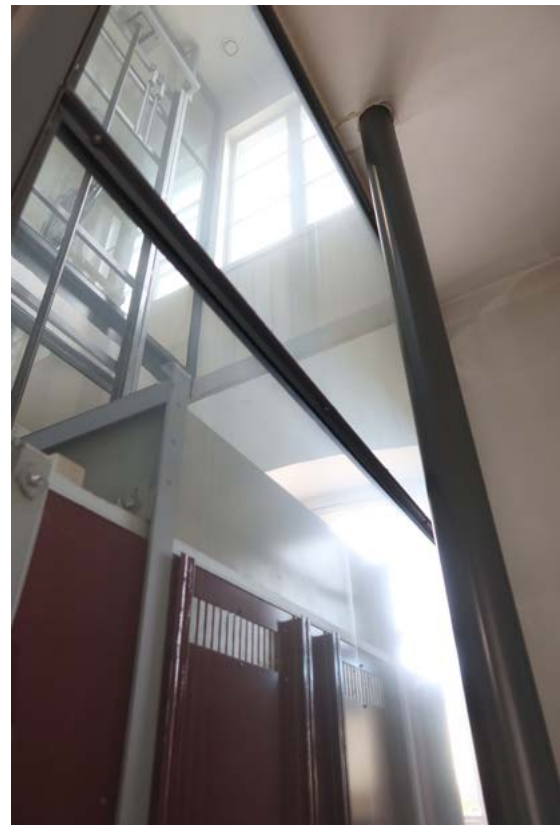
Ensimmäisestä kerroksesta toiseen johtava porras on muutettu kahdessa vaiheessa ensin 1920-luvulla sisäänkäyntimuutoksen yhteydessä ja sitten 1980-luvun hissimuutoksen yhteydessä, jolloin portaiden aloituskohta siirrettiin pois julkisivun vierestä ja uuden hissin kohdalta. Uusitut porrasaskelmat on tehty mosaiikkibetonista. Lepotason kohdalla voi havaita pieniä muutoksia yksityiskohdissa.

UUSI HISSI

amoy 2024

Uusi teräsrakenteinen hissi rakennettiin pääporrashuoneen viereen vuonna 1998.

- Hissikuilun sivuseinät tehtiin lasiseinäinä, joiden kautta hissin taakse jääneet ikkunat voi nähdä.

- Porrashuoneen ovet ovat moderneja osastoivia teräslasiovia.

- ↓ Toisessa kerroksessa hissietäinen ottaa käyttöönsä kokonaisen huoneen.

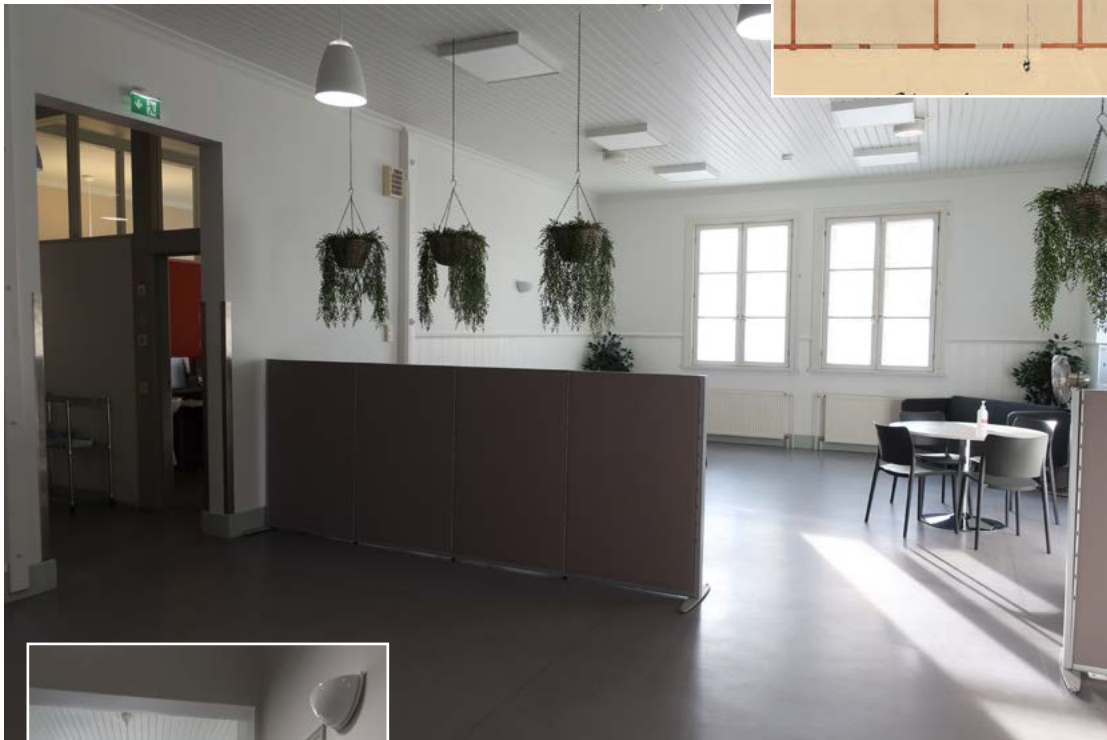
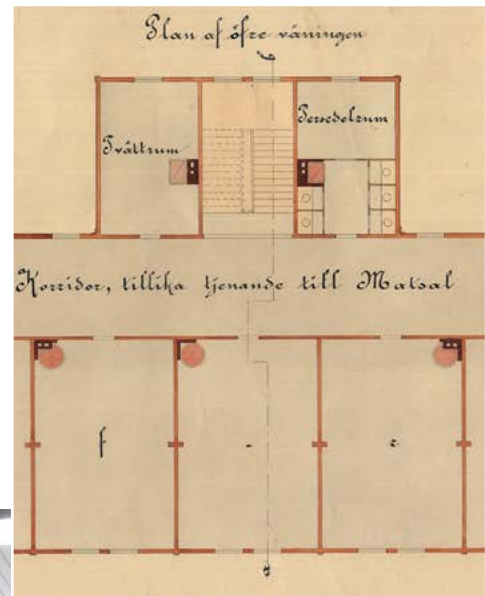

2. krs YLÄAULA

amoy 2024

- ↓ Yläkerrassa sisäätuloaulan kohdalla on oleskelutila, jossa voi hahmottaa alkuperäisen makuusalin koon. Sivuseinillä näkyvät väliseiniä tukevat följarit.

Paneelikatot ovat toisessa kerroksessa monin paikoin jäljellä osin vanhan mallin mukaan uusittuina. Samoin seinien alaosan paneeliverhouksia löytyy sekä alkuperäisenä että vanhan mallin mukaan uusittuna.

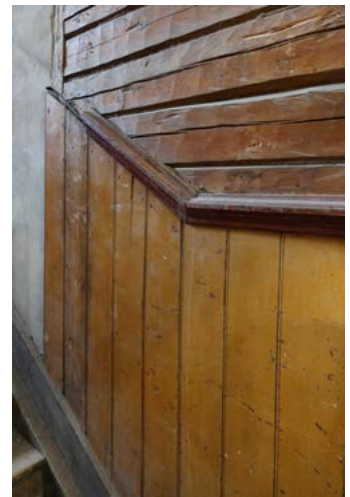
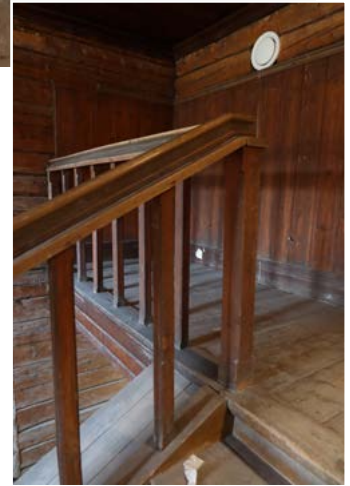
- Aulasta pääporrashuoneeseen, ulakon porrashuoneeseen sekä yläkerran hissietiseen johtavat modernit osastoivat lasiovet.

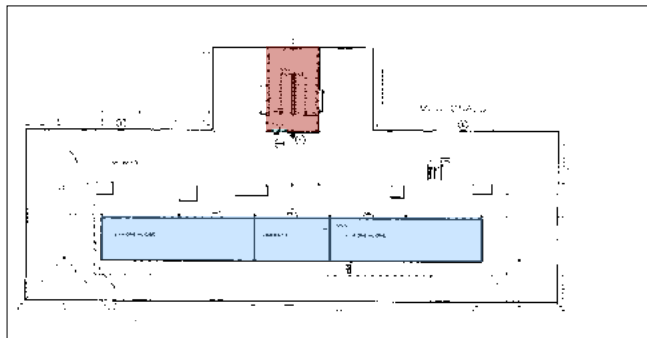

ULLAKON PORRASHUONE

amoy 2024

Ullakon porrashuone on erittäin hyvin säilynyt kokonaisuus. Porrashuoneessa on säilynyt lähes koskemattomana vanha detaljimaailma ja pintakäsittelyt. Tilan yksityiskohdilla on merkitystä laajemminkin koko Kivelän alueen köyhäntalovaiheen arkkitehtuuriin liittyen, koska samantyyppistä detaljimaailmaa on viljelty monissa eri rakennuksissa.

↑ Ullakon säilyneisyyskaavio. Punaisella esitetty ullakolle johtava hyvin säilynyt porrashuoneosuus, sinisellä uusi konehuone. Pohjakuvana muutossuunnitelma v. 1998. HRVA

↓ Iv-konehuoneen viereistä avoullakkoa.

↖ ← ↓ Ullakon portaassa on kirkkoikkunaksikin kutsutut teräväkärkiset ikkunat. Ne ovat alkuperäiset ja hyvin säilyneet. Myös ikkunoiden helat ovat todennäköisesti alkuperäiset.

1. krs KÄYTÄVÄ- JA AULATILAT

amoy 2024

Maantasokerroksen suurien työsalien pohjoisreunalle on tehty uusi keskikäytävä avaamalla kulkuaukot vanhoihin tiilirakenteisiin väliseinämureihin. Samalla huoneiden väliset alkuperäiset kulkuaukot muurattiin umpeen. Keskikäytävä kulkee vanhan pitkittäisen kantavan tillimuurin kyljessä. Sen eteläpuolelle jäivät potilashuoneet, pohjoispuolelle pienempiä huoneita ja aputiloja.

↓ → Maantasokerroksen sisäntuloaula sisäänkäynnin edestä nähtynä. Alkuperäinen salien välinen suuri pariovi on säilynyt. Sen molemmille puolille on tehty uudet kulkuaukot, jotka on tuettu kookkain teräspalkein.

↓ ↘ Uudet 1950-luvun lopulla vanhojen seinämuurien läpi avatut käytävät.

→ Sisäovet mukailevat vanhaa mallia, vaikka eivät ole alkuperäiset. Myös jalkalistat, oven vuorilistat ja niiden liittymä on toteutettu hyvin.

1. krs POTILASHUONEET

amoy 2024

Alakerran potilashuoneiden huonejako on vuodelta 1998. Käytäväseinällä olevan aputilavyöhykkeen lasketun alakaton jälkeen näkyvissä ovat alkuperäiset valurautapylväät ja mantteloidut palkit sekä niiden kannattamat kappaholvit.

2. krs KÄYTÄVÄ- JA HUONETILAT

amoy 2024

Toisen kerroksen huonejako on vuodelta 1998. Alkuperäisiä makuusaleja jakavat väliseinät on toteutettu sekä käytävän suuntaan että vastaanottohuoneiden välissä yläosastaan lasi-ikkunallisina. Tämän ansiosta alkuperäinen pohjaratkaisu on erotettavissa ja helmiponttipaneelikatto jatkuu yhtenäisenä koko alkuperäisen makuusalin osuudella.

Toiseen kerrokseen on muodostettu uusi keskikäytävä puhkaisemalla kulkuaukot alkuperäisten makuusalien väliin seiniin. Uusi keskikäytävä kulkee pitkittäisen kantavan hirsiseinän vierellä. Käytävämaailmaa elävöittävät purettujen lämmitysuunien säilyneet hormi- ja muurirakenteet.

↑ ➤ Purettujen lämmitysuunien säilyneitä hormi- ja muurirakenteita. Puolipaneloinnit kuuluvat vanhaan ilmeeseen. Osa on vanhoja, osa tehty vanhan mallin mukaan.

← Uuteen käytävään avattujen kulkuaukkojen tuenta on tehty vanhoja följareita mukaillen.

↓ ➔ Toisen kerroksen keskellä olevan odotusaulan ja länsipäädyn kokoussalin kohdalla ei ole keskikäytävää, joten näiden tilojen kohdalla alkuperäisten makuusalien koko on hahmotettavissa.

Huoneiden alkuperäiseen ilmeeseen kuuluvat sivuseinien följarit, seinien puolipanelointi ja alakaton helmiponttipaneeli, jotka kaikki ovat ainakin osittain alkuperäisvaiheesta.

SÄILYNEITÄ YKSITYISKOHTIA

amoy 2024

Puiset puolipaneelit koristeellisine vaakalistoineen ovat paikoin säilyneet, paikoin vanhan mallin mukaan tehtyjä. Sama koskee helmiponttipaneelikattoa ja muita listoja, kuten ovi- ja ikkunakehyksiä. Salien keskilinjän ja ulkoseinien följarit ovat alkuperäisiä.

Toisen kerroksen nykyisessä odotustilassa (keskimäinen alkuperäisistä makuusaleista) on alkuperäistä puolipaneelia ja alkuperäinen följarirakenne.

Kantavan följarilinjän följarit ovat alkuperäisiä. Följareiden yläpuolella on lasketumisvara ennen kattolistaa.

←← Vastaanottohuoneen följari.

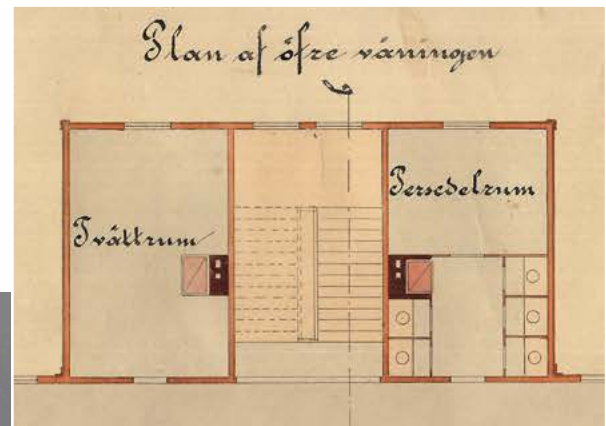
← Kokoushuoneen följari. Sen vastapari on näkyvis-
sä läntisellä päätyjulkisivulla.

↓ Osa listoista ja paneloinnista on vanhoja, mahdollisesti alkuperäisiä. Käytävän puolipaneelin vaakalistan lohkeamasta pilkistää varhaisia maalikerroksia.

↑ → Maantasokerroksen pohjoisjulkisivun alkuperäinen ikkuna sekä sen vanhoja heloja. Yläikkuna on alasaranoitu tuuletusikkuna.

← ↖ Porrassiiven 2. kerroksen nykyisessä hissieteisessä on jäljellä alkuperäisiä rakenteita ja pintoja. Uunin muurit ja kattopaneloinnit ovat paikallaan. Uunin vieressä lievälpohjarakenteisiin, mahdollisesti vekslauksiin liittyvä pultti.

↑ Tilassa sijaitsivat alun perin käymälät ja niiden takana jonkinlainen vaate-tila "Persedelrum". Tila porrashuoneen oikealla puolella.

5 ARVOT JA ANALYYSI

KIVELÄN KÖYHÄINTALON TYÖLAIKOKSEN PÄÄRAKENNUS JA SEN ARVOT

Arkkitehti Sebastian Gripenbergin suunnittelema työlaitoksen päärakennus kuuluu Kivelän köyhäintalon rakennuskantaan. Rakennus on rakennushistoriallisesti ja arkkitehtonisesti arvokas. Sebastian Gripenberg (1850–1925) loi merkittävän arkkitehdin uran 1800-luvun lopulla toimien samalla myös Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Päärakennus valmistui vuonna 1889 osana köyhäintalon työlaitostoiminnan laajentumista. Rakennus sijoittui Pohjoisen Hesperiankadun varteen erilleen köyhäintalon pihapiiristä ja pihapiirin yhteyteen rakennetusta työlaitoksen miesten rakennuksesta, joka myös oli Sebastian Gripenbergin suunnittelema. Työlaitoksen päärakennus ja työlaitoksen miesten rakennus muodostavat parin, jotka ovat rakenteeltaan ja julkisivukäsittelyltään lähes identtiset, vaikka massoittelu on erilainen. Päärakennuksen julkisivut ovat hyvin säilyneet. Rakennuksen alkuperäinen pohjaratkaisu oli hyvin erikoinen. Sisätiloja on useassa vaiheessa muokattu, mutta alkuperäisiä seinämuureja ja rakennusosia on runsaasti jäljellä. Ullakon porrashuone on parhaiten autenttisen asunsa säilyttänyt sisätila Kivelän alueella.

PÄÄRAKENNUKSEN ARKKITEHTUURI

Rakennuksen julkisivut

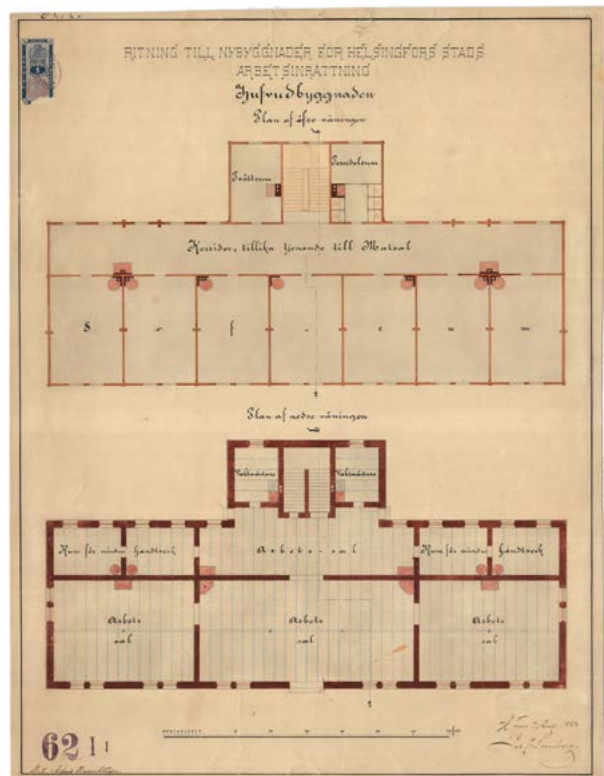
Työlaitoksen päärakennuksen ulkoasu on Kivelässä toistuvaa varhaista tyyppiä, jossa pohjakerroksen muurit ovat tiiltä ja ylempi kerros sekä ullakko puuta.

Toisen kerroksen puujulkisivu on jaettu jakolistoin kenttiin, joissa julkisivuverhouksen suunta vaihtuu. Jakolistat ja vuorilaudat olivat alkuperäispiirustusten mukaan julkisivuverhousta tummemmat, nykyisin ne ovat vaaleat. Varsinainen koristelu keskittyy ikkunoiden ympärille. Maantasokerroksen tiiliosan aukot ovat holvi-kaarellisia. Aukkojen pielten yläosassa on pienet korvakkeet, jotka yhdistyvät yläosan porrastuvaan tiiliprofilointiin.

Ikkunat molemmissa kerroksissa ovat yleensä kuusi-ruutuisia puuikkunoita, ullakolla on kaksijakoiset haukkaikkunat. Kolmiopäätyjen ikkunat ovat nk. kirkkoikkunan terävälakista mallia. Rakennuksessa on kone-saumattu peltikatto.

Sebastian Gripenberg

Arkkitehti Sebastian Gripenberg (1850–1925) suunnitelti Helsinkiin useita uusrenessanssityylisiä julkisia rakennuksia. Gripenberg toimi oman arkkitehtitoimistonsa lisäksi vuosina 1887–1904 Yleisten rakennusten ylihallituksen ylitirehtöörinä. Gripenberg oli arkkitehtuurin alalla erittäin vaikutusvaltainen henkilö, joka

↑ Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäiset pohjapiirustukset, Sebastian Gripenberg v. 1888. HKA

arkkitehdinuransa lisäksi vaikutti talouselämässä ja politiikassa. Arkkitehtuurissaan Gripenberg suosi selkeitä ja taloudellisia pohjakaavoja, yksinkertaista, linjakasta arkkitehtuuria sekä kotimaisia materiaaleja ja tyyliä.

amoy 2024

Alkuperäinen pohjaratkaisu

Työlaitoksen päärakennuksen alkuperäinen pohjaratkaisu oli hyvin poikkeuksellinen. Molemmat kerrokset muodostuivat pääosin selkeistä ja suurimittakaavaisista sali- ja hallitiloista.

Maantasokerros muodostui kolmesta eteläreunan suuresta työsalista sekä pohjoisreunan pitkästä keskisalistista, joka toimi myös sisäänkäyntiaulana. Aulan molemmin puolin samassa linjassa oli kaksi peräkkäistä pientä työhuonetta. Toinen kerros muodostui leveästä ja pitkästä, koko pohjoisjulkisivun pituisesta hallimaisesta käytävätilasta, jonka kautta oli käynti sen eteläpuolella oleviin suuriin makuusaleihin. Leveä hallikäytävä toimi myös ruokailu- ja oleskelutilana.

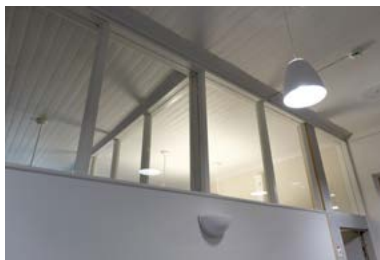
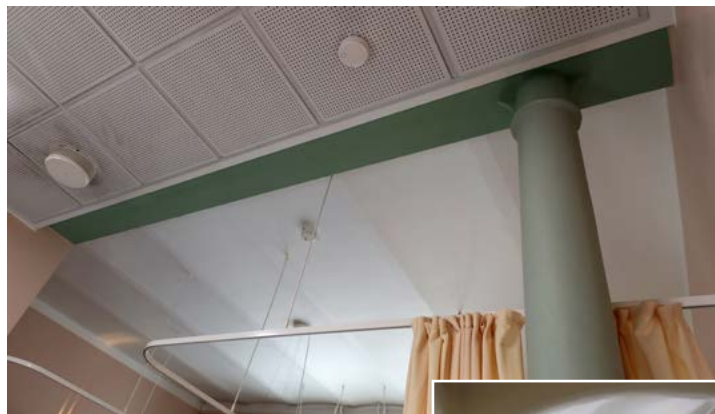
Sisäänkäynti rakennukseen tapahtui muusta rungosta ulostyöntyvän porrashuonesiiven sisäkulmista. Porrashuonesiiven keskiporrasta lukuun ottamatta muuta yhteyttä kerrosten välillä ei ollut. Portaani molemmin puolin sijaitsi aputiloja.

Rakenne

Työlaitoksen päärakennuksen arkkitehtuurin pohja-juonteena ovat sisäpuolen suurien salitilojen rakenteelliset ratkaisut. Rakenne perustuu kantavien ulkoseinien ohella kahteen rakennuksen sisäpuoliseen, pitkittäissuuntaiseen kantavaan linjaan. Tiilirakenteisessa maantasokerroksessa nämä kantavat linjat muodostuvat pitkittäisestä tiilimuurista ja sen kanssa keskilinjien suhteen symmetrisesti sijaitsevasta valurautaisesta pylvä- ja palkkilinjasta. Toisessa kerroksessa maantasokerroksen pitkittäisen tiilimuurin kohdalla on kantava hirsiseinälinja. Alapuolisen valurautarakenteen kohdalla toisessa kerroksessa kulkee väli- ja ulkoseiniä molemmin puolin tukeva följarielinja. Päätyjen följareiden lisäksi suurten salitilojen aiheuttamat rakenneratkaisut näkyvät myös pohjoisjulkisivun ulkoseiniä tukevana följareina alkuperäisen, koko julkisivun pituisen leveän hallikäytävän kohdalla. Kaikki edellä mainitut följarit on esitetty myös Gripenbergin alkuperäisissä pohjapiirroksissa.

amoy 2024

MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYT

Julkisivumuutokset

Työlaitoksen päärakennuksen julkisivut ovat säilyttäneet hyvin alkuperäisen asunsa. Maantasokerroksessa pohjoisjulkisivulla sekä ullakolla on säilynyt muutamia alkuperäisiä ikkunoita. Uusitut ikkunat ja ulko-ovet on tehty pääsääntöisesti vanhaa mukailien.

Varsinaisia muutoksia ovat kaksi ulkopuolista poistumistieporrasta oviaukkoineen, sekä uusi pääsisäänkäynti porrassiivessä ja entisen sisäänkäynnin muutos ikkunaksi. Poikkipäätyjen koristeena alun perin olleet harjan yläpuolelle nousevat spiirat ovat hävinneet.

Sisätilamuutokset

Sisätiloissa molempien kerrosten alkuperäiset poikkeukselliset pohjaratkaisut on muutettu tavanomaisemmiksi. Rakennuksen läpi on pitkittäissuunnassa avattu keskikäytävät aukottamalla alkuperäisiä väliseiniä. Myös pienempiä väliseinämuutoksia on paljon, mutta paikoin alkuperäiset tilat pystyy vielä hahmotamaan.

Tehdyissä muutoksissa on ollut säilyttävä ote. Toisen kerroksen uusien käytävien ja huonetilojen väliseinät on tehty yläikkunallisina, jotta makuusalien alkuperäinen muoto tulee esille. Alkuperäisiä puolipanelointeja,

listoituksia ja paneelialakattoja on säilytetty ja täydennetty vanhan mallin mukaan tehdyillä. Molemmissa kerroksissa väliovet, niiden vuorilistat sekä jalkalistat on tehty hyvin vanhaan arkkitehtuuriin sopivina.

Alkuperäiset rakennusosat

Julkisivuissa säilyneiden muutamien alkuperäisikkunoiden lisäksi rakennuksen puurakenteisen osan julkisivuverhoukset listoituksineen ja vuorilautoineen ovat todennäköisesti alkuperäiset, kuten myös julkisivussa näkyvät följarit. Maantasokerroksen tiilimuurit ovat pääsääntöisesti alkuperäiset. Ullakolle on säilötty muutamia vanhoja ikkunoita ja ovia.

Sisätiloissa on muutoksista huolimatta säilynyt suhteellisen paljon alkuperäisiä rakenteita ja pintamateriaaleja. Maantasokerroksessa ovat säilyneet näkyvissä vanhat valurautapilarit¹ ja kappaholvit sekä keskisalin suuri pariovi. Toisessa kerroksessa säilyneitä rakennusosia ovat osa seinien puolipaneeleista ja paneelialakattoista, seiniä tukeva kantava följarilinja, sekä purettujen lämmitysuunien hormit ja muurit.

¹ Arkkitehtuuriltaan hyvin yhdenmukaisesti toteutetussa työlaitoksen Miesten rakennuksessa valurautarakenteet on mantteloitu kokonaisuudessaan betonilla.

amoy 2024

Ullakon porrashuone

Erittäin merkittävä alkuperäinen kokonaisuus on ullakon porrashuone, jossa vanha detaljimaailma ja pintakäsittelyt ovat säilyneet lähes koskemattomina. Tilan yksityiskohdilla on laaja merkitys koko Kivelän alueen köyhäntalovaiheen arkkitehtuurin kannalta, koska samantyyppistä detaljimaailmaa on viljelty monissa eri rakennuksissa.

ARVOT JA SUOSITUKSET

Julkisivut

Päärakennuksen julkisivut ovat hyvin säilyneet ja arvokkaat. Ikkunat ja ulko-ovet on pääosin uusittu vanhaa mukaillen. Häiritseviä muutoksia ovat lähinnä porrassiiven läntisen sisäkulman uusi ulko-ovi ja oven edessä oleva huoltokatos.² Rakennuksen julkisivukorjausten yhteydessä on huomioitava se, että ikkunat ovat eriaikaisia ja muutamat ikkunoista on alkuperäisiä. Nämä ikkunat ja niiden heloitus tulee säilyttää.

² Yhdenmukaisesti toteutetun työlaitoksen Miesten rakennuksen tarkasti vanhan mallin mukaan tehtyjä ulko-ovia voidaan käyttää työlaitoksen Päärakennuksen ulko-ovien mallina.

Sisätilat

Sisätiloissa alkuperäinen pohjaratkaisu tulee huomioida tulevissa muutosvaiheissa. Muutoksia tehtäessä tarvitaan lisätutkimuksia alkuperäisten rakennusosien kartoittamiseksi ja säilyttämiseksi. Uudemmissa rakennusosista esimerkiksi vanhan malliset ovet, paneloinnit ja listoitukset täydentävät hyvin vanhaa arkkitehtuuria.

Erittäin merkittäviä ovat alkuperäiset rakenteet, joilla on mahdollistettu rakennuksen alkuperäisvaiheen suuret salitilat. Maantasokerroksen näkyvissä olevilla valurautarakenteilla on erityinen arvo.

Ullakon porrashuone

Ullakon porrashuone olisi syytä museoida 1800-luvun lopulta säilyneenä aitona sisätilana. Nykyinen tilanne jonkinlaisena välivarastona vaarantaa arvokkaan sisätilan. Jos tilan arvoa ei selkeästi tuoda esille, on vaarana, että pelkästään tekniseltä pohjalta lähtevät ratkaisut tuhoavat arvokkaita pintoja. Jo nyt ikkunan viereen on tehty filmivaneripintainen asennuskotelo, jonka sisällä kulkevat asennukset todennäköisesti läpäisevät vanhoja rakenteita.

7 LÄHTEET

AIEMMAT SELVITYKSET

- Arkkitehtitoimisto Freese, 2019. Laakson sairaala: hallintorakennus, itäinen ja läntinen paviljonki sekä autotalli – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Freese & Taegen Arkkitechdit Oy, 2015. Laakson ja Auroran sairaala-alueet – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupunki
- Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen Oy, 2014. TYKS U-sairaala – rakennushistoriaselvitys. Turku: Turun kaupunki.
- JKMM Arkkitechdit, 2012. Kivelän sairaalan tallirakennus (Gunnar Taucher 1928) – rakennushistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.
- Lehtimäki, Terhi & Arkkitehtitoimisto Hanna Lyytinen, 2014. Terveyttä kaikille – keskussairaalat 1940-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Museovirasto.
- Loci maisema-arkkitechdit Oy, 2012. Kivelän sairaalan ympäristöhistoriaselvitys. Helsinki: Helsingin kaupungin kiinteistöviraston Tilakeskus.

PAINETUT LÄHTEET

- Heikkilä-Kauppinen, Marja 2017. Huolenpitoa ja hyvinvointia kansalle. Teoksessa Rakennetun Suomen tarina. Toim. Harri Hautajärvi. Helsinki: Rakennustieto, s. 130–163.
- Heiniö, Paavo; Rosén, Ragnar; Soininen, Gunnar & al, 1968. Helsingin kaupungin sairaalalaitoksen historia. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Jaakkola, Jouko 1994. Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, s. 71–162.
- Urponen, Kyösti 1994. Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

VERKKOLÄHTEET

- Nikula, Riitta 2006. Taucher, Gunnar (1886–1941). Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997–, <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/3505>, julkaistu 9.10.2006, viitattu 26.11.2024
- Arkkitehtiesittely Sebastian Gripenberg. Arkkitehtuurimuseo, <https://www.mfa.fi/kokoelmat/arkkitechdit/sebastian-gripenberg/>, viitattu 24.1.2025

ARKISTOT JA NIIDEN LYHENTEET

AMA	Arkkitehtuurimuseon arkisto
amoy	arkkitehdit mustonen oy
HKA	Helsingin kaupunginarkisto
HKM	Helsingin kaupunginmuseo
KA	Kansallisarkisto
MVA	Museoviraston arkisto
HRVA	Helsingin rakennusvalvonnan arkisto
KYMPA	Helsingin kaupungin Kaupunkiympäristön arkisto

